

RAVON

Jaarverslag 2019

Jeroen van Riet, Kris Joosten & Raymond Creemers

STICHTING RAVON
POSTBUS 1413
6501 BK NIJMEGEN
www.ravon.nl

Colofon

Status uitgave:	Definitief
Rapportnummer:	2019.004
Datum uitgave:	juni 2020
Titel:	RAVON
Subtitel:	Jaarverslag 2019
Wijze van citeren:	Riet, J. van, K. Joosten & R. Creemers, 2020. Jaarverslag 2019. Stichting RAVON, Nijmegen.
Samenstellers:	Jeroen van Riet, Kris Joosten & Raymond Creemers
Aantal pagina's incl. bijlagen:	40
Projectnummer:	2019.004
Projectleider:	Jeroen van Riet
Naam en adres opdrachtgever(s):	Stichting RAVON, Postbus 1413, 6501 BK Nijmegen Vestigingsplaats statutaire zetel Nijmegen, KvK 41077572
Akkoord voor uitgave:	R. van Westrienen

Paraaf:

© 2020 Stichting RAVON, Nijmegen

Inhoudsopgave

1	Inleiding.....	5
1.1	Over RAVON.....	5
1.2	Missie.....	6
2	Werkorganisatie en bestuur.....	7
2.1	Raad van Toezicht.....	7
2.2	Medewerkers.....	7
2.3	Stagiaires.....	8
2.4	FLORON.....	9
2.5	Samenwerking.....	9
3	Vrijwilligers en donateurs.....	13
3.1	Werkgroepen en afdelingen.....	13
3.2	Donateurs.....	13
3.3	Activiteiten.....	13
3.3.1	Telprojecten.....	13
3.3.2	Hemelvaartweekend en Vissenweekend.....	13
3.3.3	RAVON-dag.....	14
3.3.4	Vrijwilligersdagen.....	14
3.3.5	Excursies.....	14
3.3.6	Presentaties en lezingen.....	14
3.3.7	Cursussen, workshops en symposia.....	14
3.4	Ondersteuning.....	15
3.4.1	Scholing.....	15
3.4.2	Begeleiding in het veld / ontheffingen.....	15
3.4.3	Financiële ondersteuning.....	15
4	Public relations en voorlichting.....	16
4.1	Websites.....	16
4.2	Sociale media.....	16
4.3	Tijdschrift.....	17
4.4	Natuurberichten.....	17
4.5	RAVON-stand.....	17
4.6	Overige PR-uitingen.....	17
5	Opdrachtgevers, fondsen en partners.....	18
6	Financieel jaarverslag.....	20
6.1	Omzet.....	20
6.2	Reserve.....	20
	Bijlage 1 Publicatielijst 2017-2018.....	21
1.	Artikelen.....	22
2.	Rapporten.....	24
3.	Stagerapporten.....	27
4.	Boeken en tekstbijdragen aan boeken.....	28
5.	Overige RAVON-uitgaven.....	29

6. RAVON-stand.....	30
7. Radio en televisie.....	31
8. Tijdschriften en kranten.....	32
9. Digitale nieuwssites.....	33
10. Cursussen en workshops.....	35
11. Excursies.....	36
12. Presentaties en lezingen.....	38
13. Natuurplaza activiteiten.....	40
14. Overig.....	40

1 Inleiding

RAVON groeit, bloeit en boeit als nooit tevoren. We zijn verheugd dat RAVON binnen de natuursector inmiddels een vooraanstaande positie heeft verworven, gebaseerd op kennis en toewijding van zowel onze vrijwilligers als professionals. Van oudsher hadden we al een sterke positie voor herpetofauna, maar ook het ecologisch onderzoek naar vissen maakt de laatste jaren grote sprongen.

Inmiddels is de organisatie uitgegroeid tot hét kenniscentrum voor vissen, reptielen en amfibieën. Met onze projecten, campagnes en publicaties vallen we op. Media en opdrachtgevers weten ons steeds meer te vinden. De werkorganisatie maakt een enorme groei door en floreert. Er zijn steeds meer vrijwilligers actief en het aantal projecten is fors toegenomen.

Sinds 7 jaar werkt RAVON als werkorganisatie succesvol samen met FLORON via een gedeelde directie en gedeelde ondersteunende afdeling. Ook FLORON groeit en bloeit als nooit tevoren. Zo werd een vervolg gegeven op monitoringprogramma's voor bermen en natuurvriendelijke oevers. Ook verscheen een overzicht van de botanisch belangrijkste gebieden, Important Plant Areas. Het actuele jaarverslag is te vinden op floron.nl.

Eind 2020 verschijnt de eerste RAVON Balans; een uitgave in tijdschriftvorm met daarin het antwoord op de vraag: Hoe gaat het met reptielen, amfibieën en vissen in Nederland? Het jaarverslag van 2019 heeft daardoor een feitelijker karakter en zal voornamelijk de organisatie beschrijven met daarbij een uitgebreide publicatielijst. Beide documenten samen geven een accurate dwarsdoorsnede van onze organisatie, haar mensen, en de soorten die we beschermen en onderzoeken.

Rob van Westrienen, directeur RAVON

1.1 Over RAVON

RAVON is dé kennisorganisatie die zich richt op de studie en bescherming van inheemse amfibieën, reptielen en vissen en hun leefgebieden, met meer dan 3.000 enthousiaste, actieve en gedreven vrijwilligers en beroepskrachten in het hele land. RAVON voert onderzoek uit en zet de hieruit voortvloeiende kennis en data in voor voorlichting en bescherming en werkt aan draagvlakvorming.

De stichting heeft ten doel de:

- Studie en bescherming van de Nederlandse reptielen, amfibieën en vissen, waaronder ontwikkeling, behoud, adequaat beheer en herstel van haar leefgebieden.
- Bevordering van natuur- en milieubescherming in algemene zin.

RAVON zet zich, samen met haar betrokken donateurs en vrijwilligers, al jaren in voor de bescherming van reptielen, amfibieën en vissen in Nederland, door:

- Voortdurend in de gaten te houden hoe het met onze diersoorten gaat (tellen en monitoren);
- Onderzoek uit te voeren;
- Organisaties te adviseren die zich bezighouden met aanwijzing, beheer en de inrichting van (natuur)gebieden, zoals ministeries, provincies, waterschappen terreinbeheerders en adviesbureaus;
- Voorlichting en scholing te geven, bijvoorbeeld door het ontwikkelen van lespakketten, het geven van lezingen, het uitgeven van brochures, veldgidsen en boeken en het organiseren van cursussen en excursies.

De statutaire zetel is gevestigd te Nijmegen en de stichting is ingeschreven in het Handelsregister te Nijmegen onder nummer 41077572.

1.2 **Missie**

RAVON is hét aanspreekpunt voor de bescherming en studie van reptielen, amfibieën en vissen in Nederland. RAVON voert onderzoek uit en zet de hieruit voortvloeiende kennis en data in voor advies, voorlichting en bescherming.

In de komende jaren willen we nog meer betekenen in de bescherming van reptielen, amfibieën en vissen in Nederland en uitgroeien tot dé gesprekspartner voor overheid en andere instanties als het gaat om onze diersoorten.

2 Werkorganisatie en bestuur

Het landelijk bureau van RAVON werkt vanuit de vestigingen in Nijmegen en Amsterdam. De werkorganisatie bestond eind 2019 uit 62 medewerkers (51 medewerkers van RAVON, 1 van SoortenNL en 10 van FLORON).

De organisatie wordt geleid door het managementteam: Rob van Westrienen (directeur), Ronald Zollinger en Jeroen van Zuidam. Er is een ondersteunende staf en de inhoudelijke projectleiders en projectmedewerkers werken op projectbasis samen in wisselende samenstellingen in projectteams. Het landelijke bureau voert opdrachten uit en coördineert en faciliteert de vrijwilligers.

2.1 Raad van Toezicht

RAVON is een stichting met een Raad van Toezicht en een directeur/bestuurder als eindverantwoordelijke. De Raad van Toezicht vervult een controlerende taak. Een aantal bevoegdheden komt toe aan de Raad van Toezicht zoals het vaststellen van de begroting, jaarrekening, jaarverslag en het Meerjarenplan. Overige bevoegdheden liggen bij de directeur/bestuurder. Hij heeft de dagelijkse leiding en bestuurt de Stichting.

De Raad van Toezicht bestond eind 2019 uit:

- Jean Eigeman (Voorzitter – Bestuurlijk moderator GDO Gemeenten voor Duurzame Ontwikkeling)
- Rob Geraeds (Boswachter Ecologie Kempen en Midden-Limburg / Vice-voorzitter Natuurhistorisch Genootschap)
- Henriëtte Iken (Beleidsadviseur Natuur Provincie Flevoland)
- Roel de Jong (senior consultant Tauw Group)
- Romeo Neuteboom Spijker (Projectmanager bij WS Vallei en Veluwe / Coördinator WG De Prik)

De Raad van Toezicht vergadert 4 keer per jaar. Belangrijke onderwerpen die aan de orde kwamen zijn: jaarrekening, begroting, bestemmingsreserve en organisatiemodel RAVON.

2.2 Medewerkers

In 2019 waren 62 personen werkzaam bij RAVON/FLORON (gemiddeld 47 FTE). De meeste medewerkers werken in deeltijd.

Op het bureau in Nijmegen waren werkzaam: Roel Aben, Wim Arp, Ruud Beringen, Jesper Berndsens, Bernadette van Berkel, Wilbert Bosman, Arthur de Bruin, Raymond Creemers, Jeroen van Delft, Willy Diever, Edwin Dijkhuis, Martijn Dorenbosch, Peter Frigge, Maarten Gilbert, Mark Groen, Dion van der Hak, Rémon ter Harmsel, Jelger Herder, Erik Jan Hofmeyer, Pien Hoogma-Lodders, Rene Hubers, Jöran Janse, Janneke Jansen, Maik Janssen, Naomi Lambriks, Kris Joosten, Miranda de Kock-Uneken, Maurice Kooiman, Thomas Kroon, Jan Kranenbarg, Ronald Laan, Rolf van Leeningen, Sascha van der Meer, Monique Mous, Baudewijn Odé, Sanne Ploegaert, Jeroen van Riet, Wilma Roerink, Kim Rongen, Peter Roos, Martijn Schiphouwer, Thijs Schippers, Wendy van Slijter, Fabian Smith, Laurens Sparrius, Frank Spikmans, Annemarieke Spitzen-van der Sluijs, Tariq Stark, Richard Struijk, Leonie Tijsma, Jeroen Tummers, Sander Turnhout, Marjan Verdijk,

Michiel Verhofstad, Mick Vos, Tim van Wagenveld, Rob van Westrienen, Kaat Willemse, Ronald Zollinger en Jeroen van Zuidam. Ton Stumpel is gastmedewerker van RAVON. Op het bureau in Amsterdam waren werkzaam: Ingo Janssen en Edo Goverse.

Door de groei van de organisatie is besloten vanaf 1 januari 2018 te gaan werken in kleinere teams (zie www.ravon.nl/medewerkers).

Eén van de belangrijke taken van de werkorganisatie (de medewerkers) is de ondersteuning aan de vrijwilligers en donateurs: faciliteren, stimuleren en coördineren. En daarnaast het uitvoeren van de vele lopende projecten. De medewerkers besteden hieraan de meeste tijd.

Op het bureau in Nijmegen leveren meerdere kantoorvrijwilligers een grote bijdrage aan de RAVON-organisatie. Zo werkte Rianne van de Graaf in de RAVON-bibliotheek; Marjolijn Brands tot november op het secretariaat. Sanne Redeker en Ronald Pronk bezetten regelmatig de RAVON-stand. Han Peper heeft in 2019 weer technische ondersteuning voor de RAVON-website geleverd.

RAVON heeft sinds 2009 een personeelsvertegenwoordiging (PVT). Deze bestond eind 2019 uit Baudewijn Odé, Leonie Tijsma & Thijs Schippers. Een overstap van PVT naar een ondernemingsraad (OR) is in voorbereiding nu er meer dan 50 medewerkers bij RAVON/FLORON werken.

2.3 Stagiaires

RAVON-medewerkers begeleiden ieder jaar veel stagiaires. In 2019 hebben 27 studenten een stage bij RAVON uitgevoerd en een paar stages lopen nog door in 2020. In stageverslagen zijn de resultaten van hun onderzoek te lezen. De meeste verslagen kunnen worden opgevraagd bij hun RAVON-begeleider.

In enkele gevallen wordt van een stageverslag een RAVON-rapport gemaakt. De stagiaires zijn hieronder op alfabetische volgorde (achternaam) weergegeven.

[Baaen, Boudewijn van](#). Populatieonderzoek adders Wolfhezerheide/ reptielen Doorwerthse heide. HVHL Bos en Natuurbeheer. Begeleiding: Raymond Creemers

[Bakker, Myrthe](#). Reptielen Drents Friese Wold. Toegepaste biologie. Begeleiding: Rolf van Leeningen

[Bosmans, Frank](#). Vissen inventarisatie. HAS toegepaste biologie. Begeleiding: Martijn Dorenbosch

[Bruining, Jimme](#). Vissen inventarisatie. HAS toegepaste biologie. Begeleiding: Martijn Dorenbosch

[Claessen, Sieb](#). Glasaal. Prinsentuin Breda, milieuonderzoek. Begeleiding: Martijn Schiphouwer

[Grutters, Teun](#). Literatuurstudie Europese achteruitgang/trend Zv. Radboud Universiteit Biologie. Begeleiding: Annemarieke Spitzen

[Huizinga, Tim](#). Reptielen Dwingelderveld en Drents Friese Wold. Van Hall Larenstein, Diermanagement. Begeleiding: Rolf van Leeningen

[Janssen, Youri](#). Glasaal. Prinsentuin Breda, milieuonderzoek. Begeleiding: Martijn Schiphouwer

[Jeronimus, Valentijn](#). Analyse roep activiteit knoflookpad. Van Hall Larenstein, Bos en Natuurbeheer. Begeleiding: Wilbert Bosman

[Joosten, Chava](#). Vissen inventarisatie. HAS toegepaste biologie. Begeleiding: Martijn Dorenbosch

[Kraan, Tineke](#). Reptielen Drents Friese Wold. Toegepaste biologie. Begeleiding: Rolf van Leeningen

[Leenhouts, Mark](#). Levendbarende hagedis Noord-Brabant. HAS toegepaste biologie. Begeleiding: Raymond Creemers

[Lesnik, Gabrijel](#). Vissen inventarisatie. HAS toegepaste biologie. Begeleiding: Martijn Dorenbosch

List, Daniel. Onderzoek naar Reptielen, Amfibieën en Vissen. WUR. Begeleiding: Mark Groen
 Loonen, Erika. Populatieonderzoek adders Wolfhezerheide/ reptielen Doorwerthse heide. Van Hall Larenstein, Bos en Natuurbeheer. Begeleiding: Raymond Creemers
 Minekus, Sam. Onderzoek knakalen grote rivieren. HAS toegepaste biologie. Begeleiding: Jan Kranenburg
 Muijs, Thomas. Gebruik ecoducten door herpetofauna en verkeersmortaliteit. Van Hall Larenstein, Diermanagement. Begeleiding: Richard Struijk
 Nagtzaam, Silas. Onderzoek knakalen grote rivieren. HAS toegepaste biologie. Begeleiding: Jan Kranenburg
 Ooijen, Bram van. Vissen inventarisatie. HAS toegepaste biologie. Begeleiding: Martijn Dorenbosch
 Strikwerda, Anneke. Radboud Universiteit. Begeleiding: Annemarieke Spitzen
 Stoop, Sebastiaan. Glasaal. Prinsentuin Breda, milieuonderzoek. Begeleiding: Martijn Schiphouwer
 Theloosen, Tiemen. Reptielen Drents Friese Wold. Van Hall Larenstein, Bos en Natuurbeheer. Begeleiding: Rolf van Leeningen
 Tiemersma, Eloy. Gebruik ecoducten door herpetofauna en verkeersmortaliteit. Van Hall Larenstein, Diermanagement. Begeleiding: Richard Struijk
 Vaan, Jarno de. Reptielen Drents Friese Wold. Helicon, onderzoeker natuur en milieu. Begeleiding: Rolf van Leeningen
 Vleeshouwers, Bogi. Vissen inventarisatie. HAS toegepaste biologie. Begeleiding: Martijn Dorenbosch
 Vloedgraven, Wout. Inventarisatie en bepaling dichtheid leguanen St. Eustatius. HAS toegepaste biologie. Begeleiding: Tim van Wagenveld
 Zwartjes, Niels. Geluidsanalyse kooractiviteit knoflookpad. HAS toegepaste biologie. Begeleiding: Wilbert Bosman

2.4 FLORON

Onder de vlag van RAVON wordt sinds 2012 door FLORON ook gewerkt aan onderzoek naar en bescherming van wilde planten. FLORON is daarmee formeel een merknaam van RAVON. Het aantal FLORON-medewerkers is in 2017 en 2018 gestegen van 7 naar 10. FLORON maakt ieder jaar een eigen jaarverslag.

2.5 Samenwerking

RAVON participeert in diverse samenwerkingsverbanden op het gebied van natuuronderzoek en – bescherming.

Nationaal:

- **SoortenNL** – een netwerk van natuurorganisaties die toegepast onderzoek doen en natuurgegevens verzamelen met hulp van vrijwilligers voor de bescherming van soorten en hun leefgebieden. Binnen het netwerk wordt o.a. gewerkt aan de Nationale Databank Flora en Fauna, ecologische monitoring en bescherming van soorten en hun leefgebieden. In 2019 heeft RAVON een bijdrage geleverd aan:
  - politieke beleidsbeïnvloeding onder de naam Groene11, die de aangesloten organisaties informeert en adviseert over relevante ontwikkelingen in politiek Den Haag
  - het organiseren van werkbezoeken en masterclasses
  - de jaarlijkse Flora en Faunacongressen: Samen insecten monitoren voor #samenvoerbiodiversiteit

- **Natuurplaza** – van waarneming tot wetenschap – een samenwerkingsverband tussen Stichting Bargerveen, SOVON Vogelonderzoek Nederland, Zoogdiervereniging, FLORON en RAVON. De partners werken aan de ontwikkeling en verspreiding van toepasbare kennis voor natuurbeheer. We doen dit door systeem- en soortgericht onderzoek te combineren. Hierin werken we samen met de Radboud Universiteit Nijmegen (RUN). Tevens worden in Natuurplaza-verband colleges en practica gegeven, colloquia en symposia georganiseerd en worden studenten voor onderzoek begeleid. In 2016 is Ruud Foppen vanuit Natuurplaza (Sovon) benoemd tot Bijzonder Hoogleraar Integrated Conservation Biology aan de RUN.
- **Nederlands Expertise Centrum Exoten (NEC-E)** – Het NEC-E onderzoekt, bundelt kennis en communiceert over exoten, met als doel om ze snel te signaleren en meer grip te krijgen op de beheersing en bestrijding van exoten en beleidsmakers en terreinbeheerders te kunnen adviseren. RAVON droeg bij via diverse publicaties, presentaties en overleggen en maakte de nieuwe website: <http://nec-e.org>. Baudewijn Odé is mede-voorzitter van het NEC-E, Jeroen van Delft is secretaris. RAVON participeert in het NEC-E en voert samen met vele partners het Signaleringsproject exoten uit, waarbinnen onder andere de nieuwsbrief Kijk op Exoten verschijnt.
- **Nationale Databank Flora en Fauna (NDFFF)** – de meest complete databank van Nederland voor natuurgegevens. Alle samenwerkende partijen, waaronder RAVON, bundelen in de NDFFF meer dan 100 databanken waarbij de NDFFF de natuurgegevens uniformeert en valideert en dagelijks aanvult met recente waarnemingen. Zo brengen de gegevens in beeld wat er bekend is over de verspreiding van planten- en diersoorten, en zijn voor iedereen beschikbaar via een eenmalige levering of een abonnement. Er zijn inmiddels ruim 140 miljoen waarnemingen in de NDFFF opgeslagen. Waarnemingen kunnen worden ingevoerd via diverse portalen zoals Waarneming.nl en Telmee.nl, maar ook mobiel met behulp van de app NDFFF-Invoer (voor iPhone & Android) en de apps ObsMapp & iObs.
- **Global Biodiversity Information Facility (GBIF)** – een internationale organisatie die zich richt op het openbaar beschikbaar stellen van wetenschappelijke biodiversiteit data middels internet. Hun missie is door het faciliteren van een vrije en open toegang tot biodiversiteit data wereldwijd, een duurzame ontwikkeling te ondersteunen. RAVON beheert naast portalen voor de eigen meetnetten van amfibieën en reptielen, ook die voor het Monitoringproject Onderwater Oever (zoet en zout water), Litoraal Inventarisatie en Monitoring Project, zoldertelling vlemmuizen, wintertellingen vlemmuizen, muizenpluizen en verspreidingsonderzoek otter. In zowel 2015 als 2016 is de meetnetdata van reptielen op 5x5 km basis uitgeleverd naar GBIF. De gemaakte uitleverservice is flexibel van opzet waardoor het eenvoudig mogelijk is om in de toekomst ook gegevens van andere meetnetten uit te leveren, waarbij de schaal op soortniveau kan worden bepaald. De gegevens meetnetdata van reptielen en andere RAVON biodiversiteit data zijn te vinden op <http://ipt.ravon.nl/>. In 2017 zijn de gegevens van het meetnet Reptielen geactualiseerd.
- **Vissennetwerk** – een platform waarin deelnemers informatie, kennis en ideeën op het gebied van vissen, visserij en de omgeving van vissen uitwisselen. Dit gebeurt vanuit zowel een wetenschappelijke als een praktische invalshoek. Het werkgebied bestrijkt de zoete en brakke binnenwateren van Nederland en Vlaanderen. In totaal zijn meer dan 350 mensen in Nederland en Vlaanderen voor hun professie bezig met vis en lid van het Vissennetwerk. Thema's waar het Vissennetwerk zich mee bezighoudt zijn bijvoorbeeld vismigratie, beleid en wetgeving (o.a. KRW), inrichting van water en monitoring. In de periode 2017-2018 was er extra aandacht voor land-waterovergangen, een doelmatige en duurzame visserij, ontwikkelingen in het IJsselmeergebied, stuw- en damverwijdering, innovatie, riviertrekvisserij, finten in de Schelde

en waterkrachtcentrales en gemalen. Jan Kranenbarg participeert namens RAVON in de stuurgroep van dit netwerk.

- **Projectgroep Aalherstel /Platform Vismigratie** – een samenwerking tussen Sportvisserij Nederland, Good Fish Foundation, het Wereld Natuur Fonds, Vereniging Natuurmonumenten, Greenpeace en RAVON. Sinds 2009 onder voorzitterschap van oud-politicus Dr. J.C. Terlouw. De projectgroep initieert en stimuleert belangeloos activiteiten die bijdragen tot het herstel van de aal op een zo kort mogelijke termijn. Martijn Schiphouwer participeert namens RAVON als adviseur in deze samenwerking. In 2019 is afscheid genomen van Jan Terlouw als voorzitter. De focus van de projectgroep is verbreed en is overgegaan in het Platform Vismigratie waaraan nu ook World Fish Migration Foundation en Waddenvereniging deelnemen. RAVON acteert als secretaris in persoon van Jeroen Tummers.
- **NatureToday** – Sinds 2008 publiceren biologen van natuurorganisaties en kennisinstellingen, waaronder RAVON, dagelijks twee natuurberichten over actuele ontwikkelingen in de natuur in Nederland op NatureToday.com (tot 2015 bekend onder de naam Natuurbericht.nl). In 2019 werden RAVON artikelen tussen de 3.000 en 37.000 keer gelezen per bericht. Het gemiddelde aantal lezers per RAVON artikel was in 2019 ruim 5.700.
- **De Groene academie** – RAVON is samen met diverse andere natuur- en soortenorganisaties betrokken bij de website degroeneacademie.nl. De Groene academie is het centrale loket waar vraag en aanbod van opleidingen in natuur en landschap samenkomen.
- **Vivara Natuurbeschermingsproducten** – een postorderbedrijf dat producten voor dieren in en rond de tuin verkoopt. In 2018 heeft RAVON weer een samenwerkingsovereenkomst afgesloten voor 5 jaren. We werken samen op het gebied van de ontwikkeling en promotie van producten voor in het wild levende dieren, met name die dieren waar RAVON zich voor inzet. Met deze samenwerking proberen wij de naamsbekendheid van elkaars organisaties te vergroten. Vivara ondersteunt diverse vrijwilligersactiviteiten van RAVON zoals het Hemelvaartweekend, het Vissenweekend, de vrijwilligersdag en de website Padden.nu.

Internationaal:

- **Reptile Amphibian Conservation Europe (RACE)** – opgericht door RAVON en partners op 17 juli 2017 in Nijmegen, is een samenwerkingsverband van Amphibian and Reptile Conservation Trust (UK), Naturschutzbund Deutschland (NABU, Germany), Société Herpétologique de France (France), Info fauna – Centre Suisse de cartographie de la faune (CSCF) & Koordinationsstelle für Amphibien- und Reptilienschutz in der Schweiz (KARCH; Switzerland) en RAVON. In 2019 sloot Chelonia Romania zich bij RACE aan. De doelstellingen van de Stichting zijn het promoten en ondernemen van initiatieven ter bescherming van reptielen en amfibieën en hun leefgebieden, vooral in Europa. Dit zal worden bereikt door in heel Europa een netwerk van geassocieerde nationale natuurbeschermingsorganisaties in herpetofauna te ontwikkelen. Als vertegenwoordiger van RACE sluit Ronald Zollinger zich tweemaal per jaar aan bij het European Habitat Forum (EHF) in Brussel.
- **Societas Europaea Herpetologica (SEH)** – Raymond Creemers was lid van het Mapping Committee (MC), die een online atlas voor de Europese herpetofauna heeft uitgebracht; Rémon ter Harmsel nam die rol eind 2019 van Raymond over. Ronald Zollinger vertegenwoordigt Nederland in de Conservation Committee van de Societas Europaea Herpetologica (SEH-CC).

De SEH-CC zet zich in voor zowel de lobby op het politieke vlak, het geven van praktische adviezen over bedreigde Europese herpetofauna en het verstrekken van een conservation grant. Zij combineert vergaderingen vaak met veldexcursies om de situatie over bedreigde soorten en hun habitats gezamenlijk, als expertgroep, te beoordelen. In 2019 hebben 5 medewerkers van RAVON het SEH congres in Milaan bijgewoond.

- **European Pond Conservation Network (EPCN)** – een Europees herpetologische netwerk. Ronald Zollinger participeert namens RAVON in dit comité. RAVON is vertegenwoordiger voor de Benelux van het EPCN.
- **Conservation Biology Center (CBC)** – Het CBC richt zich op a) het begrijpen van de mechanismen en de impact van bedreigingen (vervuiling, veranderingen in landgebruik en klimaatverandering) op populaties en op ecosystemen, op b) het bestuderen van de reacties van soorten en populaties op bedreigingen en c) het formuleren en beoordelen van maatregelen om bedreigingen tegen te gaan ten behoeve van de bescherming van soorten en populaties. RAVON is partner van het CBC.
- **DNAqua.net** – Jelger Herder participeert namens RAVON sinds 2017 in de COST action DNAqua.net. Doel van dit project uitwisseling van kennis rondom eDNA-toepassingen en het vinden van consensus omtrent methoden. Het betreft een samenwerking tussen wetenschappers, waterbeheerders, politici en andere belanghebbenden. RAVON participeert in de werkgroepen over Maatlatten (WG2) en monster- en analysemethoden (WG3). Daarnaast leidt RAVON de subwerkgroep eDNA maatlatten vissen. Binnen deze subwerkgroep wordt onder andere in overleg met andere landen verkend of het mogelijk is de huidige maatlatten te “renoveren” of “herbouwen” zodat deze gebruik kunnen maken van eDNA data. In oktober 2019 heeft RAVON tijdens de DNAqua.net bijeenkomst in Limasol (Cyprus) een workshop eDNA vissen georganiseerd.
- **International Union for Conservation of Nature (IUCN)** – Een wereldwijde koepelorganisatie voor natuurorganisaties en overheden. Zij richt zich op onderzoek en bescherming via internationale samenwerking en uitwisseling van kennis. Ook lobbyt ze naar overheden. RAVON is lid van de Nederlandse afdeling. In december 2018 ontvingen wij op een bijeenkomst van IUCN-NL € 10.000 voor het beschermen van de Antilliaanse leguaan op Sint Eustatius.

3 Vrijwilligers en donateurs

Aan de basis van RAVON staan onze vrijwilligers. RAVON investeert niet alleen in het werven van nieuwe vrijwilligers, maar ook in het versterken van de band met onze huidige vrijwilligers via opleiding, voorlichting en projecten die op vrijwilligers zijn gericht. Dankzij onze donateurs en sponsoring wordt dit ook deels financieel mogelijk gemaakt.

Meer dan 3.000 vrijwilligers inventariseren en monitoren de reptielen, amfibieën en vissen in Nederland. De verzamelde en gevalideerde gegevens zijn te raadplegen door overheden, terreinbeherende organisaties en adviesbureaus.

3.1 Werkgroepen en afdelingen

De RAVON-vrijwilligers zijn georganiseerd in werkgroepen en lokale of regionale afdelingen. Binnen deze afdelingen en werkgroepen verrichten vrijwilligers vaak in groepjes inventarisatie- of ander veldwerk. Daarnaast worden ook lokaal en regionaal activiteiten, zoals excursies, lezingen en basiscursussen voor de leden georganiseerd. De adressen en contactpersonen van de afdelingen en werkgroepen staan vermeld op de RAVON-website: www.ravon.nl/werkgroepen. In 2019 waren er 31 werkgroepen en afdelingen bij RAVON actief.

3.2 Donateurs

RAVON heeft ruim 1.000 donateurs die het werk van RAVON ondersteunen. Zij ontvangen vier keer per jaar het tijdschrift RAVON en kunnen met korting producten aanschaffen in de RAVON-webwinkel.

3.3 Activiteiten

3.3.1 Telprojecten

Er zijn verschillende soorten telprojecten waarvoor vrijwilligers zich kunnen aanmelden, die veel of weinig tijd kosten en waarvoor meer of minder kennis en ervaring zijn vereist. Een overzicht van alle telprojecten is te vinden op www.ravon.nl/tellen

In 2019 is extra aandacht gegeven aan het Meetprogramma Lettersierschildpadden en het Meetprogramma Natura 2000.

3.3.2 Hemelvaartweekend en Vissenweekend

Jaarlijks organiseert RAVON tijdens Hemelvaart het 4 dagen durende inventarisatieweekend van reptielen en amfibieën; in 2019: Drenthe. De verslagen van deze hemelvaartweekenden zijn te downloaden op: www.ravon.nl/hemelvaartweekend

Jaarlijks organiseert RAVON samen met regionale werkgroepen en waterbeheerders in het najaar het 3 dagen durende vissen-inventarisatieweekend; in 2019: Zuid-Hollandse Delta. De verslagen van deze vissenweekenden zijn te downloaden op: www.ravon.nl/vissenweekend

Beide weekenden worden goed bezocht door vrijwilligers en belangstellenden.

3.3.3 RAVON-dag

Jaarlijks organiseert RAVON op de tweede zaterdag van november te Nijmegen een lezingendag voor donateurs, vrijwilligers en belangstellenden. Deze dag werd in 2019 door ruim 400 mensen bezocht. Meer informatie is te vinden op: www.ravon.nl/ravondag

Tijdens de RAVON-dag reiken wij de Lendersprijs uit aan iemand die een grote bijdrage heeft geleverd aan de bescherming van reptielen, amfibieën en/of vissen. In 2019 is deze prijs uitgereikt aan Petra van Leeuwen. Voor meer informatie over de Lendersprijs en de winnaars: www.ravon.nl/lendersprijs

Vanuit het RAVON stimuleringsfonds werd daarnaast nog een cheque ter waarde van 1.500 euro uitgereikt de Waterwerkgroep IVN Bakel, Milheeze & Rips (zie ook paragraaf 3.3.4)

3.3.4 Vrijwilligersdagen

De inzet van de RAVON-vrijwilligers voor reptielen, amfibieën en vissen is heel belangrijk, want 'beschermen doen we samen. Samen met alle RAVON-vrijwilligers leggen we de basis voor het beschermen van soorten en hun leefgebieden. In 2019 is geen vrijwilligersdag georganiseerd maar is gewerkt aan het aantrekken van een Coördinator Vrijwilligers (per 1-12-2019: Kaat Willemse) en aan een nieuw vrijwilligersbeleid.

3.3.5 Excursies

Afdelingen, werkgroepen en medewerkers van RAVON verzorgen ieder jaar excursies, zie bijlage 1 onderdeel 11 voor een overzicht van alle excursies in 2019. Deze excursies worden goed bezocht en voorzien duidelijk in een behoefte van vrijwilligers en belangstellenden. De excursies worden aangekondigd op www.ravon.nl/agenda

3.3.6 Presentaties en lezingen

Het aantal presentaties en lezingen neemt nog ieder jaar toe, zie bijlage 1 onderdeel 12 voor een overzicht van alle presentaties en lezingen in 2019. De meeste presentaties en lezingen zijn op verzoek van derden voor symposia, congressen of andere evenementen. Veel presentaties zijn vrij toegankelijk voor onze vrijwilligers en andere geïnteresseerden en worden ook vrijgegeven op www.ravon.nl/agenda.

Meer informatie: www.ravon.nl/Zakelijk/Educatie/Excursies

3.3.7 Cursussen, workshops en symposia

RAVON biedt diverse cursussen en workshops aan op het gebied van zoetwatervissen, amfibieën en reptielen. De basiscursussen Zoetwatervissen en Reptielen en Amfibieën zijn bedoeld om vrijwilligers en professionals op weg te helpen met deze soortgroepen. Deze cursussen bestaan uit één dagdeel theorie, gevolgd door een praktijkgedeelte. Er wordt daarbij ingegaan op de herkenning, ecologie, inventarisatiemogelijkheden, wetgeving en relatie met water- en natuurbeheer. Zie bijlage 1 onderdeel 10 voor een overzicht van alle cursussen en workshops in 2019.

Meer informatie: www.ravon.nl/Zakelijk/Educatie

3.4 Ondersteuning

3.4.1 Scholing

In 2019 is alleen scholing gegeven op basis van aanvragen (maatwerk). In 2019 zijn de veldgidsen (worden uitgereikt tijdens theoriedeel basiscursussen) herzien en voor het eerst gebruikt tijdens de goed bezochte basiscursussen tijdens de RAVON-dag. De veldgidsen zijn inmiddels ook te koop via de RAVON-webwinkel.

De animaties en educatieve korte films zijn nog wel beschikbaar op het RAVON YouTube-kanaal: <https://youtube.com/c/ravonnederland>

3.4.2 Begeleiding in het veld / ontheffingen

Vrijwilligers die zich voor langere tijd willen inzetten voor monitoring worden door RAVON-medewerkers in het veld begeleid.

RAVON is gemachtigd door het ministerie van LNV, om ontheffingen uit te geven op de Natuurbeschermingswet. Deze ontheffing geldt voor de in de wet genoemde verbodsbepalingen m.b.t. beschermde reptielen, amfibieën en vissen. Deze ontheffing is nadrukkelijk geen betredingsvergunning, of een ontheffing op basis van andere wetten en regelingen. De ontheffing is geldig tot 24 mei 2021 (en geldt dus ook als ontheffing voor het vangen van soorten van de nieuwe Natuurwet). Vrijwilligers kunnen een ontheffing aanvragen via www.ravon.nl/ontheffing. In 2019 zijn 364 ontheffingen uitgegeven.

3.4.3 Financiële ondersteuning

RAVON ondersteunt de vrijwilligers van werkgroepen en afdelingen jaarlijks met een financiële bijdrage voor de aanschaf van (veld)materialen van maximaal € 500,-. Vaak wordt de bijdrage gebruikt voor de aanschaf van handschoenen, schepnetten, waadpakken, zaklampen of cuvetten. In 2019 hebben 8 werkgroepen/afdelingen gebruik gemaakt van deze regeling.

Tijdens de RAVON-dag in november wordt een bijdrage van maximaal € 1.500,- toegekend uit het RAVON-stimuleringsfonds. Dit fonds is met name bedoeld voor landelijke, provinciale, regionale of lokale (RAVON)werkgroepen, maar ook particuliere personen (vrijwilligers) kunnen er een beroep op doen. In 2019 is deze bijdrage toegekend aan Waterwerkgroep IVN Bakel, Milheeze & Rips, een actieve werkgroep die niet alleen oog heeft voor de meest zeldzame soorten, maar ook voor de gewone pad en de snoek. Zij voeren veel activiteiten uit, waar ook veel jeugd aan deelneemt. De laatste jaren waren er vaak reddingsacties voor amfibieën en vissen die tijdens extreme droogte gevaar lopen.

Meer informatie over dit fonds: www.ravon.nl/stimuleringsfonds

4 Public relations en voorlichting

Sinds 1 november 2019 heeft RAVON een communicatieadviseur in dienst: Jeroen van Riet. Jeroen houdt zich bezig met de Red Onze Paling campagne, die in 2020 van start gaat. Daarnaast is hij verantwoordelijk voor het stroomlijnen van alle externe communicatie en PR vanuit RAVON.

4.1 Websites

RAVON beheert diverse websites die hieronder kort worden toegelicht.

www.ravon.nl – Is de algemene website van RAVON die een belangrijke bron van informatie vormt voor de achterban en andere geïnteresseerden. De pagina's met soortinformatie behoren tot de best bekeken pagina's van de website.

www.padden.nu – Is een internetplatform voor vrijwilligers en (bijna 100) paddenwerkgroepen om de amfibieën te helpen bij een veilige overstek van wegen tijdens de voorjaars trek naar de voortplantingswateren. Dankzij deze vrijwilligers worden jaarlijks enkele honderdduizenden padden, kikkers en salamanders veilig de weg overgezet. Tijdens de voorjaars trek worden dagelijks het aantal overgezette dieren doorgegeven en met behulp van deze gegevens maakt RAVON jaarlijks een uitgebreid rapport van de resultaten die via de website te downloaden is.

www.broeihopen.nl – Is een kennisplatform voor vrijwilligers en werkgroepen om de ringslang te helpen bij de voortplanting door de aanleg van meer broeihopen. Dit platform is eind 2016 beschikbaar gekomen. Eind 2019 en in 2020 zal een nieuwe impuls gegeven worden aan het gebruik van deze site.

www.SOSSalamander.nl – Onze website voor de bescherming van salamanders.

www.SOSiguana.org – Onze website voor de bescherming van de Antilliaanse leguaan.

www.slangenportaal.nl – Het Slangenportaal wordt gebruikt door slangenonderzoekers die populatie-onderzoek verrichten aan adder, ringslang en gladde slang. Er is inmiddels ook een Engelstalige versie ontwikkeld en er zijn enkele buitenlandse onderzoekers die gebruik maken van het portaal. Het portaal is responsive gemaakt en daarmee aangepast voor gebruik op pc, laptop, tablet als smartphone.

www.environmental-dna.nl – Informatie over environmental DNA

4.2 Sociale media

RAVON was in 2019 actief op de volgende social media: Facebook, Twitter, Instagram, LinkedIn en YouTube. Met de komst van de communicatieadviseur (november 2019) hebben de uitingen op social media meer structuur gekregen en zijn ze onderdeel van een contentkalender. Globaal gaan onze uitingen op social media over natuurbescherming, samenwerking, vrijwilligers, arbeidsmarkt, opdrachtnemer/projecten, donateurswerving en kennisoverdracht / excursies.

4.3 Tijdschrift

In 2019 zijn 4 nummers van het tijdschrift RAVON en 4 nieuwsbrieven Schubben & Slijm verschenen. Het waarnemingenoverzicht (bijlage bij het decembernummer van tijdschrift RAVON is dit jaar niet verschenen omdat we dit gaan vervangen door een RAVON-balans). Oude waarnemingenoverzichten kunnen worden gedownload op www.ravon.nl/tijdschrift (bij "Bijlagen").

Bij de redactie van het tijdschrift RAVON is een wijziging, Ingo Janssen heeft de redactie verlaten en Raymond Creemers en Jeroen van Riet zijn toegetreden. De redactie bestaat nu uit: Jeroen van Delft (eindredacteur), Sergé Bogaerts, Pedro Janssen, Raymond Creemers, Frank Spikmans, Jeroen van Riet en Kris Joosten.

4.4 Natuurberichten

RAVON heeft in 2019 29 natuurberichten uitgegeven die zijn gepubliceerd via de website www.NatureToday.com. Een overzicht van de natuurberichten die verschenen zijn in 2019 is te vinden in bijlage 1, onderdeel 9.

Zie paragraaf 2.5 voor meer informatie over NatureToday.

4.5 RAVON-stand

Op aanvraag kan er een RAVON-stand aanwezig zijn tijdens evenementen zoals landelijke dagen, symposia of congressen. Omdat de bezetting van de stand vooral draait op vrijwilligers kunnen wij niet alle aanvragen honoreren. Zie bijlage 1, onderdeel 6 voor de evenementen in 2019 waar de RAVON-stand aanwezig was.

4.6 Overige PR-uitingen

In bijlage 1 is een overzicht opgenomen van alle artikelen, (stage)rapporten, tekstbijdragen aan boeken en bijdragen aan radio, televisie, tijdschriften, kranten en digitale nieuwssites die verschenen zijn in 2019.

5 Opdrachtgevers, fondsen en partners

Wij zijn onze opdrachtgevers, fondsen en samenwerkingspartners zeer erkentelijk voor het in RAVON gestelde vertrouwen en de prettige samenwerking. Onze partners in 2017 en 2018:

Diverse opdrachtgevers & samenwerkingsverbanden

3Angle EPCM VOF, ACO BV, Adviesbureau Mertens B.V., Alliantie Markermeerdijken, ARG-UK Amphibian and Reptile Conservation Trust, Ark Natuurontwikkeling, Arfman Hekwerk BV, BESIX Nederland, BIJ12, Bijdorp Rotterdam Zoo, Brabants Landschap, Bureau Waardenburg BV, Bureau ZET, CBOT, Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), Conservation Biology Center (CBC), Coöperatie Bosgroep Zuid Nederland, De Bomenstichting, De Groene academie, De Vlinderstichting, DLO-Alterra, DNAqua.net, Dutch Wildlife Health Center (DWHC), EIS Kenniscentrum Insecten, Elisabeth Strouven Fonds, European Pond Conservation Network (EPCN), EV Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (EVINBO), FLUOR Infrastructuur BV, FSD (Foundation for Sustainable Development), GAIA Zoo, Gebiedscoöperatie Rijn, Vecht en Venen, Global Biodiversity Information Facility (GBIF), Good Fish Foundation, Green Reeuwijkse Hout BV, Greenpeace, Groene 11, Het Zeeuwse Landschap, Info fauna – Centre Suisse de cartographie de la faune (CSCF) & Koordinationsstelle für Amphibien- und Reptilienschutz in der Schweiz (KARCH; Switzerland), It Fryske Gea, IUCN-NL, IVN afd. Rijk van Nijmegen, KNNV Bryologische Werkgroep, Koninklijke Nederlandse Botanische Vereniging, K3Delta, KNAW, Landschap Overijssel, LandschappenNL, Limburgs Landschap, Linflow, Ministerie van Economische Zaken, Ministerie van LNV, Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF), Nationale Postcode Loterij, NABU Naturschutzbund Deutschland (NABU, Germany), NatureToday, Natuurbalans-Limes Divergens BV, Natuurbank Overijssel, Natuurinclusief, Natuurloket, Natuurmonumenten, Natuurplaza, Natuurpunt Beheer VZW, NCB Naturalis, Nederlands Expertise Centrum Exoten (NEC-E), Nederlandse Voedsel en Waren Autoriteit (NVWA), NLBIF, NV PWN Waterleidingbedrijf NH, Omgevingsdienst Haaglanden, Omgevingsdienst Noord-Holland Noord, Peek Bouw & Infra B.V., Prins Bernhard Cultuurfonds, ProRail, Rewilding Europe, Rijksdienst voor Ondernemend Nederland, RIVM, Rijkswaterstaat Oost-Nederland, Rijkswaterstaat Utrecht, Rijkswaterstaat West-Nederland, Rijkswaterstaat West-Nederland Noord, Rijkswaterstaat West-Nederland Zuid, Rijkswaterstaat Zee en Delta, SAB, SBNL Natuurfonds, Société Herpétologique de France (France), Societas Europaea Herpetologica (SEH), Soorten.nl, Sportvisserij Nederland, Sovon Vogelonderzoek Nederland, Staatsbosbeheer, Staro BV, Stenapa, Steunstichting VZZ, Stichting ANEMOON, Stichting Bargerveen, Stichting Dinamo Fonds, Stichting FLORON, Stichting Herpetofauna, Stichting Het Levend Archief, Stichting IKL, Stichting de Noordzee, Stichting SoortenNL, STOWA, The International Iguana Foundation, Van der Hucht De Beukelaar Fonds, Vereniging van Bos- en natuureigenaren (VBNE), Vereniging Agrarisch Natuur-en Landschapsbeheer, Velo Beheer, Vereniging Natuurmonumenten, Vereniging Waterbergings Tuil, VisAdvies BV, VIVARA Natuurbeschermingsproducten, Vogelbescherming Nederland, Waternet, Wateropleidingen, Wageningen Environmental research, Wereld Natuur Fonds, Westergo, Witteveen & Bos, World Fish Migration Foundation, Zoogdierverseniging.

Universiteiten en opleidingen:

Aeres Hogeschool Almere, AOC De Groene Welle Sportvisacademie, de Groene Academie, HAS Den Bosch, Helicon Velp MBO en HBO, HZ University of applied science, International Industrial and environmental Biology Bremen, Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (KNAW), Nord Universität, Obuda University, Prinsentuin College Natuur, Radboud Universiteit Faculteit NWI, RUD Utrecht, Universiteit van Amsterdam, Universiteit Utrecht, Wageningen Universiteit, Van Hall Larenstein Velp & Leeuwarden, Wageningen Environmental Research, Wateropleidingen, Zone college

Waterschappen, waterbedrijven, gemeentes en provincies

Gem. Amersfoort, gem. Amsterdam, gem. Bladel, gem. Breda, gem. Dordrecht, gem. Haarlem, gem. Hulst, gem. Meerssen, gem. Nieuwegein, gem. Nijmegen, gem. Utrecht, gem. Wageningen, gem. Westerveld, Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden, Hoogheemraadschap Hollands-Noorderkwartier, Hoogheemraadschap Schieland & Krimpenerwaard, Hoogheemraadschap Delfland. WS Aa en Maas, WS Amstel Gooi & Vecht, WS Brabantse Delta, WS De Dommel, WS Drents Overijsselse Delta, WS Fryslan, WS Hollandse Delta, WS Hunze en Aa's, WS Noorderzijlvest, WS Rijn & IJssel, WS Rivierenland, WS Scheldestromen, WS Vallei & Veluwe, WS Vechtstromen, Prov. Drenthe, prov. Flevoland, prov. Friesland, prov. Gelderland, prov. Groningen, prov. Limburg, prov. Noord-Brabant, prov. Noord-Holland, prov. Overijssel, prov. Utrecht, prov. Zuid-Holland, prov. Zeeland, Vitens NV, Waternet.

6 Financieel jaarverslag

RAVON werkt op non-profit basis: het eventuele positieve resultaat van de jaarrekening wordt weer geïnvesteerd in de doelstelling van de organisatie.

Stichting RAVON is als kleine stichting niet gehouden aan een accountantsverklaring (artikel 396, lid 1, BW2). De Raad van Toezicht van Stichting RAVON heeft Bol Accountants B.V. te Nijmegen wel opdracht gegeven tot werkzaamheden voor een beoordelingsverklaring. De door het bestuur en de Raad van Toezicht goedgekeurde jaarrekeningen worden ieder jaar gepubliceerd op de RAVON-website: www.ravon.nl/anbi.

Wilt u meer weten over de financiën, dan kunt u contact opnemen met RAVON: financien@ravon.nl of 024-7410600.

6.1 Omzet

De omzet van RAVON (inclusief FLORON-bureau) was in 2018: € 3.410.734 en in 2019: € 3.557.405. Het jaar 2018 werd afgesloten met een positief resultaat; 2019 werd ook met een positief resultaat afgesloten.

6.2 Reserve

Het resultaat over het boekjaar 2018 is vastgesteld op € 98.138,- positief.
Het resultaat is volledig ten gunste van de algemene reserve gebracht.

Het resultaat over het boekjaar 2019 is vastgesteld op € 77.678,- positief.
Het resultaat is volledig ten gunste van de algemene reserve gebracht.

Bijlage 1 Publicatielijst 2019

In deze lijst is alle ons bekende informatie opgenomen, maar deze is voor de onderdelen 8 en 9 zeker niet compleet.

INHOUDSOPGAVE

1. Artikelen
2. Rapporten
3. Stagerapporten
4. Boeken en tekstbijdragen aan boeken
5. RAVON-uitgaven
6. RAVON-stand
7. Radio en televisie
8. Tijdschriften en kranten
9. Digitale nieuwssites
10. Cursussen en workshops
11. Excursies
12. Presentaties en lezingen
13. Natuurplaza activiteiten
14. Overig

1. Artikelen

- Arias-Robledo, G., R. Wall, K. Szpila, D. Shpeley, T. Whitworth, **T. Stark**, R.A. King & J.R. Stevens, 2019. Ecological and geographical speciation in *Lucilia bufonivora*: The evolution of amphibian obligate parasitism. *IJP: Parasites and Wildlife* 2019 (10) 218-230
- Byrne, A.Q., V.T. Vredenburg, A. Martel, F. Pasmans, R.C. Bell, D. C. Blackburn, M.C. Bletz, J. Bosch, C.J. Briggs, R.M. Brown, A. Catenazzi, M. F. López, R. Figueroa-Valenzuela, S. L. Ghose, J.R. Jaeger, A.J. Jani, M. Jirku, R.A. Knapp, A. Muñoz, D.M. Portik, C.L. Richards-Zawacki, H. Rockney, S.M. Rovito, **T. Stark**, H. Sulaeman, Nguyen T.T., J. Voyles, A.W. Waddle, Z. Yuan & E.B. Rosenblum, 2019. Cryptic diversity of a widespread global pathogen reveals expanded threats to amphibian conservation. *Pnas*.
([doi/10.1073/pnas.1908289116](https://doi.org/10.1073/pnas.1908289116))
- Canessa, S., **A.M. Spitzen-van der Sluijs**, A. Martel & F. Pasmans, 2019. Mitigation of amphibian disease requires a stronger connection between research and management. *Biological Conservation* (236): 236-242
- Canessa, S., **A.M. Spitzen- van der Sluijs**, **T. Stark**, B.E. Allen, P.J. Bishop, M.C. Bletz, C.J. Briggs, D. Daversa, M.J. Gray, R.A. Griffiths, R.N. Harris, X.A. Harrison, J.T. Hoverman, P. Jervis, E. Muths, D.H. Olson, S.J. Price, C.L. Richards-Zawacki, J. Robert, G.M. Rosa, B.C. Scheele, B.R. Schimdt & T.W.J. Garner, 2019. Conservation decisions under pressure: Lessons from an exercise in rapid response to wildlife disease. *Conservation Science and Practice* n/a(n/a): e141
(<https://doi.org/10.1111/>)
- Creemers, R.**, 2019. Wild in het veld – Interview met de winnaar van de Lendersprijs 2018. *Tijdschrift RAVON* 74, jrg 21(3): 54-56
- Gilbert, M. & A. Spitzen**, 2019. De toekomst van de Vuursalamander in Limburg. *Natuurhistorisch Maandblad* 108 (3): 59-63
- Gilbert, M., A. Spitzen, T. Stark, J. Janse, E. Goverse & N. Lambrixx**, 2019. De toekomst van de vuursalamander in Limburg. *Tijdschrift RAVON* 74, jrg. 21(3): 49-53
- Gilbert, M. & Stark, T.** 2019. Onderzoek naar amfibieziektes in Noord-Brabant. *Schubben & Slijm* nr. 39: 30.
- Groen, M., F. Spikmans & M. Dorenbosch**, 2019. Grondel ten onder. *Visionair* 13 (54): 40-42
- Herder, J., J. Kranenbarg, M. Groen & M. Verhofstad**, 2019. Oevers voor vissen. Effectiviteit van Natuurvriendelijke oevers onderzocht. *Visionair* 13 (51): 18-21
- Herder, J.**, 2019. Prikkelende liefde. *Visionair* 13 (52): 22-23
- Janssen, I., L. Paulssen & N. Lambrixx**, 2019. Is Limburg klaar voor de Ringslang? *Natuurhistorisch Maandblad* 108 (3): 64-70
- Kranenbarg, J.**, W. van Emmerik & **F. Smith**, 2019. Visatlas Utrecht. *Visionair* 13 (54): 12-14
- Oostermeijer, J.G.B., P. Assink, B. Brugge, R. Bregman, P.G. Meirmans, J. van Arkel, J.C.M. den Nijs, A.C. Ellis-Adam, S.H. Luijten, I.A.W. Janssen, E. Goverse, J.J. Wieringa & K.F. Rijsdijk, 2019. Herstel van een soortenrijk kalkgrasland door maaien en afvoeren. 25 jaar onderzoek in Roodborn met een veldcursus ecologie. *Natuurhistorisch Maandblad* 108 (5): 133-143
- Stark, T. & A. Spitzen-van der Sluijs**, 2019. Snake Fungal Disease, slangenhemden voor ziekteonderzoek. *Schubben & Slijm* nr. 39:31.
- Stark, T. & A. Spitzen-van der Sluijs**, 2019. Slangenhemden voor ziekteonderzoek. *Litteratura Serpantium* nr. 39: 138-139.
- Spikmans, F., J. Kranenbarg**, P. Veenvliet, W. van Emmerik, M. Roos, F. Kouwets, H. Verreycken, R. de Ruiter & T. Buijse, 2019. Vissen genaamd. *Visionair* 13 (51): 24-27
- Spikmans, F.**, P. Ganzevles, R. Buitink & P. van Beers, 2019. Apeldoornse prikken. Beekherstel in de stad. *Visionair* 13 (52): 8-11
- Spikmans, F., J. Kranenbarg**, P. Veenvliet, W. van Emmerik, M. Roos F. Kouwets, H. Verreycken, R. de Ruiter & T. Buijse, 2019. Standaardlijst namen zoetwatervissen van Nederland en Vlaanderen anno 2019. *Tijdschrift RAVON* 72, jrg 21 (1): 8-12

- Spitzen-van der Sluijs,, A.** 2019. De chytrideschimmel *Batrachochytrium dendrobatidis* in Nederland – een overzicht van tien jaar onderzoek. Tijdschrift RAVON 75, jrg 21(4): 64-68.
- Spitzen-van der Sluijs, A., T. Stark, & M. Gilbert,** 2019. Early Warning System ziektes en verwondingen. Schubben & Slijm nr. 40:24.
- Struijk, R.P.J.H.,** 2019. Uitheemse slangen. Kijk op Exoten 26: 10-11.
- Stumpel, A.,** 2019. Boomkickers. Bomennieuws 44 (2): 18-19.
- Thomas, V., Y. Wang, P. Van Rooij, E. Verbrugghe, V. Baláz, J. Bosch, A.A. Cunningham, M.C. Fisher, T.W.J. Garner, M.J. Gilbert, E. Grasselli, T. Kinet, A. Laudelout, S. Lötters, A. Loyau, C. Miaud, S. Salvidio, D.S. Schmeller, B.R. Schmidt, **A. Spitzen-van der Sluijs,** S. Steinfartz, M. Veith, M. Vences, N. Wagner, S. Canessa, A. Martel, F. Pasmans, 2019. Mitigating *Batrachochytrium salamandrivorans* in Europe. Amphibia-Reptilia
([DOI:10.1163/15685381-20191157](https://doi.org/10.1163/15685381-20191157))
- Verbrugge, L.N.H., L. de Hoop, R. Aukema, R. Beringen, **R.C.M. Creemers,** G.A. van Duinen, H. Hollander, E. de Hullu, M. Scherpenisse, **F. Spikmans,** C.A.M. van Turnhout, S. Wijnhoven, R.S.E. Leuven, 2019. Lessons learned from rapid environmental risk assessments for prioritization of alien species using expert panels. Journal of Environmental Management 249: 109405
([DOI:10.1016/j.jenvman.2019.109405](https://doi.org/10.1016/j.jenvman.2019.109405))
- Spikmans, F.,** P. Lemmers, H.J.M. op den Camp, E. van Haren, F. Kappen, A. Blaakmeer, G. van der Velde, F. van Langevelde, R.S.E.W. Leuven & T.A. van Alen, 2019. Impact of the invasive alien topmouth gudgeon (*Pseudorasbora parva*) and its associated parasite *Sphaerothecum destruens* on native fish species. Biological Invasions
(<https://doi.org/10.1007/s10530-019-02114-6>)

2. Rapporten

- Bosman, W., R.P.J.H. Struijk, & J. Janse, 2019. Kansen voor uitvoering van maatregelen in leefgebieden van de knoflookpad in Gelderland. Rapport 2018.090. Stichting RAVON, Nijmegen.
- Bosman, W., A. Spitzen-van der Sluijs, M. Gilbert, J. Janse & T. Stark, 2019. Stand van zaken vuursalamander in Zuid-Limburg in 2018 – Monitoring Bunderbos en Vijlenerbos. Rapport 2018.091. Stichting RAVON, Nijmegen.
- Bosman, W., R.P.J.H. Struijk & J. Janse, 2019. Bijplaatsing van knoflookpad in de Gelderse leefgebieden Ewijk en landgoed de Poll in 2019. Rapport 2019.107. Stichting RAVON, Nijmegen.
- Bruin, A. de, 2019. Instandhouding grote modderkruiper in Natura-2000 gebied Drentsche Aa – Notitie leefgebied herstel deelgebied “De Punt”. Rapport 2018.161. Stichting RAVON, Nijmegen.
- Bruin, A. de, F. Spikmans, J. Kranenbarg & F. Smith, 2019. Versterking rivierprikpopulatie in de (Oude) Grift – Fase 1 Vooronderzoek. Rapport 2018.171. Stichting RAVON, Nijmegen.
- Creemers, R., 2019. Reptielen in het Easterskar 2015-2019. Rapport 2018.076. Stichting RAVON, Nijmegen.
- Delft, J. van, R. Struijk, V. Dijkstra, E. Jansen, H. Limpens, M. Schillemans, V. Hommersen, J. Borst & D. Sietses, 2019. Eindrapportage monitoring A12VEG, 2016 – 2018. RAVON, Zoogdierverseniging en Ecogroen in opdracht van Heijmans Integrale Projecten B.V.
- Delft, J. van, A. Gmelig Meyling, L. Sparrius, J. Noordijk, B. Odé, M. Boomsluitter, A. van Kleunen, K. Veling, M. La Haye, V. Dijkstra, M. van Woerkom & P. Beelen, 2019. Eindrapportage Signaleringsproject Exoten 2017-2018. Rapport 2017.095. Stichting RAVON, Nijmegen.
- Delft, J. van, A. Gmelig Meyling, L. Sparrius, J. Noordijk, B. Odé, M. van Tweel, A. van Kleunen, K. Veling, E. van Norren, M. van Woerkom & W. van Emmerik, 2019. Eindrapportage Signaleringsproject Exoten 2018-2019. Rapport 2018.136. Stichting RAVON, Nijmegen.
- Delft, J. van & N. Lambrixx, 2019. Surveillance Amerikaanse stierkikker 2018. Rapport 2018.122. Stichting RAVON, Nijmegen.
- Delft, J. van & N. Lambrixx, 2019. Surveillance Amerikaanse stierkikker binnen het NEM Amfibieën 2019. Rapport 2018.165. Stichting RAVON, Nijmegen.
- Dorenbosch, M. & A. de Bruin, 2019. Grote modderkruiper langs de Drentsche Aa – Update voorkomen in 2019. Rapport 2019.128. Stichting RAVON, Nijmegen.
- Dorenbosch, M. & A. de Bruin, 2019. Ecologische survey diepe zones Plas Caron. Rapport 2019.136. Stichting RAVON, Nijmegen.
- Gilbert, M., A. Spitzen-van der Sluijs & T. Stark, 2019. Surveillance naar *Batrachochytrium salamandrivorans* in de handel – Eindrapportage 2018. Rapport 2016.035. Stichting RAVON, Nijmegen.
- Gilbert, M., A. Spitzen-van der Sluijs & T. Stark, 2019. Early Warning System Chytride in Noord-Brabant. Rapport 2017.076. Stichting RAVON, Nijmegen.
- Goverse, E., 2019. Monitoring trekvisser in het Noordzeekanaal en ommelanden met kruisnet door vrijwilligers in 2018 – Monitoring van diadrome vissen met focus op intrekende glasaal en driedoornige stekelbaars. Rapport 2018.033. Stichting RAVON, Nijmegen.
- Harmsel, R. ter, T. Schippers & R. Zollinger, 2019. Beleidsmonitoring amfibieën en vissen ANLb 2018. Rapport 2018.042. Stichting RAVON, Nijmegen.
- Harmsel, R. ter, T. Schippers, 2019. ANLb beleidsmonitoring amfibieën en vissen Gelderland in 2018. Rapport 2018.068. Stichting RAVON, Nijmegen.
- Harmsel, R. ter, R.P.J.H. Struijk & T. van Wagenveld, 2019. Advies amfibieën passages – Mitigatie van fietsslachtoffers, waaronder kleine watersalamanders, op de Parallelweg te Zwolle. Rapport 2018.147. Stichting RAVON, Nijmegen.
- Harmsel, R. ter & T. van Wagenveld, 2019. Onderzoek heikikker Lopik – In het kader van de ontwikkeling van een woonwijk. Rapport 2019.031. Stichting RAVON, Nijmegen.
- Harmsel, R. ter & A. de Bruin, 2019. Notitie mogelijkheden voor herintroductie rivierdonderpad Drentsche Aa. Rapport 2019.041. Stichting RAVON, Nijmegen.

- Harmsel, R. ter, T. Schippers & A. de Bruin, 2019. Advies zonnepark Tiel – Advisering inrichting ten behoeve van grote modderkruiper en rugstreeppad. Rapport 2019.083. Stichting RAVON, Nijmegen.
- Harmsel, R. ter., F. Spikmans & J. van Delft, 2019. Notitie Advies muurhagedis Tilburg. Rapport 2019.180. Stichting RAVON, Nijmegen.
- Herder J.E., E. Goverse & I. Janssen, 2019. Jaarverslag 2019 en Werkplan 2020 - NEM Meetprogramma's Reptielen en Amfibieën. Rapport 2019.021. Stichting RAVON, Nijmegen.
- Herder, J.E., 2019. Monitoring lettersierschildpadden in het NEM Meetprogramma Reptielen – Verslag 2019. Rapport 2019.114. Stichting RAVON, Nijmegen.
- Herder, J.E. & J. Kranenbarg, 2019. Jaarverslag 2019 – Verkenning toepassing eDNA-metabarcoding vissen voor de KRW 2018-2021. Rapport 2018.141b. Stichting RAVON, Nijmegen.
- Janse, J. & J.E. Herder, 2019. Monitoring 2019 - compensatiegebied Het Klooster, Nieuwegein. Rapport 2014.129E. Stichting RAVON, Nijmegen.
- Joosten, K. & R. Creemers, 2019. RAVON Jaarverslag 2017 en 2018. Rapport 2018.004. Stichting RAVON, Nijmegen.
- Joosten, K. & R. Creemers, 2019. Huisstijlhandboek RAVON – De huisstijl per 2019. Rapport 2019.004a. Stichting RAVON, Nijmegen.
- Joosten, K., 2019. RAVON in de publiciteit – Beschikbare PR-materialen. Rapport 2019.004b. Stichting RAVON, Nijmegen.
- Kranenbarg, J., E.T.H.M. Peters, A. de Bruin & M. Groen, 2019. Sturende factoren voor vissen in het beheersgebied van Waterschap Rijn & IJssel. Rapport 2017.093. Stichting RAVON, Nijmegen.
- Kranenbarg, J., R. ter Harmsel, M. Groen, A. de Bruin, F. Spikmans, T. Schippers, S. van der Meer & J. van Delft, 2019. Monitoring vissen, kamsalamander en drijvende waterweegbree in Natura 2000-gebieden Noord-Brabant – Meetsystematiek, gegevensinvoer, meetpunten & kostenraming. Rapport 2018.084. Stichting RAVON, Nijmegen.
- Kroon, T. & J. Kranenbarg, 2019. Verbinding Renkums Beekdal en uiterwaarden Nederrijn – Notitie inschatting effecten inrichtingsvarianten op vissen, amfibieën, reptielen en andere watergebonden soorten. Rapport 2019.109. Stichting RAVON, Nijmegen.
- Kroon, T. & M. Vos, 2019. Alternatief leefgebied grote modderkruiper Rodalin II. Rapport 2019.139. Stichting RAVON, Nijmegen.
- Lambrixx, N. & R.P.J.H. Struijk, 2019. Meetnet Lettersierschildpad – Handleiding voor het monitoren van lettersierschildpadden in Nederland Versie 1.0 (april 2019). Rapport 2018.158. Stichting RAVON, Nijmegen.
- Lambrixx, N. & R. ter Harmsel, 2019. Optimalisatieplan natte dooradering collectief Westergo. Rapport 2019.122. Stichting RAVON, Nijmegen.
- Lambrixx, N., R. van Leeningen & J. van Delft, 2019. Actualisatie verspreiding kamsalamander Noord-Brabant. Notitie veldonderzoek 2019. Stichting RAVON i.o.v. provincie Noord-Brabant.
- Norren, van, E. (Zoogdiervereniging, redactie), Marjolein van Adrichem (Zoogdiervereniging), Dick Bekker (Zoogdiervereniging), Gerdien Bos (Vlinderstichting), Wilbert Bosman (RAVON), Raymond Creemers (RAVON), Vilmar Dijkstra (Zoogdiervereniging), Herman Limpens (Zoogdiervereniging) & John Smit (EIS), 2019. Staat van instandhouding Gelderland, factsheets voor 24 soorten. Rapportnr. 2019.09. Zoogdiervereniging. 289 p.
- Ploegaert, S.M.A., M. Vos, M. Schiphouwer, J. Kranenbarg & J.E. Herder, 2019. Een Zegen in de Delta – 2018. Onderzoek naar de kraamkamerfunctie van de Zuid-Hollandse delta. Rapport 2017.109. Stichting RAVON, Nijmegen.
- Rijsewijk, A.C. van, 2019. Monitoring van de gladde slang in Tachtig Bunder Landgoed de Moeren te Zundert. Verslag van het zestiende onderzoekjaar 2018. Rapport 2013.014.16. Stichting RAVON, Nijmegen.
- Rijsewijk, A.C. van, 2019. Monitoring van de gladde slang in De Kempen 2019. Rapport 2018.099k. Stichting RAVON, Nijmegen.
- Schiphouwer, M., S. Ploegaert & M. Groen, 2019. Samen voor de Aal – Resultaten en analyse Zuid-Holland 2015-2018. Rapport 2015.031. Stichting RAVON, Nijmegen.

- Spikmans, F., 2019. Behoud populaties beekprik in Limburg – Noodmaatregelen bij droogval beken. Rapport 2019.105. Stichting RAVON, Nijmegen.
- Spikmans, F., J. Kranenbarg, P. Veenvliet, W. van Emmerik, M. Roos, F. Kouwets, H. Verreycken, R. de Ruiter & T. Buijse, 2019. Standaardlijst namen zoetwatervissen van Nederland en Vlaanderen anno 2019 – Achtergronddocument. Stichting RAVON, Nijmegen.
- Spitzen-van der Sluijs, A.M., M. Gilbert, S. Canessa & T. Stark, 2019. Verslag workshop 2018 *Batrachochytrium salamandrivorans* in Nederland. Rapport 2015.099-4. Stichting RAVON, Nijmegen.
- Spitzen-van der Sluijs, A.M., M. Gilbert & T. Stark, 2019. De effecten van de amfibieschimmel *Batrachochytrium* op (vuur)salamanders in Nederland (2016-2019). Rapport 2015.099-5. Stichting RAVON, Nijmegen.
- Spitzen-van der Sluijs, A. M., M. J. Gilbert & T. Stark. 2019. Het landelijke Early Warning System voor signalering van ziektes bij amfibieën en de aanwezigheid van *Batrachochytrium salamandrivorans* in Nederland (2019 – 2020). Stichting RAVON, Nijmegen.
- Struijk, R.P.J.H., R.A. van Leeningen & J.J.C.W. van Delft, 2019. Reptielenkartering Dwingelderveld en Holtlingerveld 2018-2019. Rapport 2018.110. Stichting RAVON, Nijmegen.
- Struijk, R.P.J.H., T.C. Schippers & R. ter Harmsel, 2019. ATB-routes op de Sallandse Heuvelrug – Effectiviteitsbeoordeling van mitigerende maatregelen voor verkeersslachtoffers onder reptielen. Rapport 2019.078. Stichting RAVON, Nijmegen.
- Struijk, R.P.J.H. & R. ter Harmsel, 2019. De rugstreeppad in De Blauwe Zoom (Hardinxveld-Giessendam) – Second opinion betreffende vooronderzoeken en compensatieplan. Rapport 2019.159. Stichting RAVON, Nijmegen.
- Stumpel, A.H.P., R.J.M. van Kats & T.H. de Jong, 2019. Zandhagedissen op de Leuserheide. Populatiegrootte, eiafzetting en beheeraspecten. Rapport Stichting RAVON, Nijmegen; Wageningen Environmental Research, Wageningen; Ecologisch adviesbureau Viridis, Culemborg. 46 pp.
- Verhofstad, M., J. Herder, Peeters & J. van Zuidam, 2019. Kunstmatig natuurlijk. Een evaluatie van de meerwaarde van natuurvriendelijke oever. Gegevens: 2017 & 2018. Rapport FL.2017.034.e1. Stichting RAVON (FLORON), Nijmegen.
- Vos, M. & S. Ploegaert, 2019. Monitoring ontwikkeling grote modderkruiperpopulatie Oudland. Rapport 2018.144. Stichting RAVON, Nijmegen.
- Vos, M., 2019. Vissenweekend 2018 Utrecht. Rapport 2018.004. Stichting RAVON, Nijmegen.

3. Stagerapporten

- Baalen, B. van & E. Loonen 2019. De duurzaamheid van een adderpopulatie. Populatie-onderzoek naar de adder *Vipera berus* op de Wolfhezer- en Doorwerthse heide. Hogeschool Van Hall Larenstein / Natuurmonumenten/ Stichting RAVON.
- Oord, M. van 2019. The environmental preferences of the palmate newts in the Peelhorst. Radboud Universiteit / Stichting RAVON.
- Jeronimus,V., 2019. Analyse roepactiviteit van de knoflookpad. Rapport 2019.005a. Stichting RAVON, Nijmegen.
- Zwartjes, N., 2019. Geluidsanalyse knoflookpad. Rapport 2019.005b. Stichting RAVON, Nijmegen.

4. Boeken en tekstbijdragen aan boeken

- Bruin, A. de, 2019. Grote modderkruiper – werken aan herstel van een mysterieuze moerasbewoner. In: Bloeiende natuur in Noord-Brabant, 15 jaar natuurherstel in beeld. Redactie: Poelmans, W., M. Zwols, H. ten Holt & S. Martens. Prov. Noord-Brabant / Bureau ZET. Pag. 66-67.
- Creemers, R.C.M. & F. Spikmans, 2019. De kamsalamander – een waterdraak van formaat. In: Bloeiende natuur in Noord-Brabant, 15 jaar natuurherstel in beeld. Redactie: Poelmans, W., M. Zwols, H. ten Holt & S. Martens. Prov. Noord-Brabant / Bureau ZET. Pag. 62-63
- Creemers, R., K. Joosten & A. van Diepenbeek m.m.v. P. Veenvliet, 2019. Veldgids Herkenning amfibieën en reptielen (3^e herziene druk). Stichting RAVON, Nijmegen.
- Spikmans, F. 2019. Beekprik – herintroductie van een kwetsbare beekvis. In: Bloeiende natuur in Noord-Brabant, 15 jaar natuurherstel in beeld. Redactie: Poelmans, W., M. Zwols, H. ten Holt & S. Martens. Prov. Noord-Brabant / Bureau ZET. Pag. 65-64.
- Kranenbarg, J., E. Goverse & J.E. Herder (redactie), 2019. De vissen van Utrecht. Stichting RAVON, Nijmegen.
- Kranenbarg, J., 2019. Rivierdonderpad bedreigd door exotische grondels. In: Bloeiende natuur in Noord-Brabant, 15 jaar natuurherstel in beeld. Redactie: Poelmans, W., M. Zwols, H. ten Holt & S. Martens. Prov. Noord-Brabant / Bureau ZET. Pag. 68-69
- Kroon, P. de, W. Bosman, W. & R. Struijk, 2019. De knoflookpad weer op weg geholpen in Noord-Brabant. In: Bloeiende natuur in Noord-Brabant, 15 jaar natuurherstel in beeld. Redactie: Poelmans, W., M. Zwols, H. ten Holt & S. Martens. Prov. Noord-Brabant / Bureau ZET. Pag. 60-61
- Rijsewijk, A. van, J. van Aalst & J. van Delft, 2019. De gladde slang. Ervaringen met een mysterieus reptiel. KNNV Uitgeverij, Zeist.
- Spikmans, F. & J. Kranenbarg m.m.v. P. Veenvliet, 2019. Veldgids Herkenning zoetwatervissen (3^e herziene druk). Stichting RAVON, Nijmegen.

5. Overige RAVON-uitgaven

- Creemers, R. & K. Joosten (redactie), 2019. Infographic jaarverslag: RAVON in 2018. Stichting RAVON, Nijmegen.
- Creemers, R., R. Aben & K. Joosten, 2019. RAVON-dag krant. Stichting RAVON, Nijmegen.
- Delft, J.J.C.W. van (eindredactie), 2019. Kijk op Exoten 26. Nieuwsbrief bij het Signaleringsproject Exoten. Soortenorganisaties, KNNV & Sportvisserij Nederland in opdracht van Team Invasieve Exoten (Nederlandse Voedsel en Warenautoriteit), januari 2019.
- Delft, J.J.C.W. van (eindredactie), 2019. Kijk op Exoten 27. Nieuwsbrief bij het Signaleringsproject Exoten. Soortenorganisaties, KNNV & Sportvisserij Nederland in opdracht van Team Invasieve Exoten (Nederlandse Voedsel en Warenautoriteit), april 2019.
- Delft, J.J.C.W. van (eindredactie), 2019. Kijk op Exoten 28. Nieuwsbrief bij het Signaleringsproject Exoten. Soortenorganisaties, KNNV & Sportvisserij Nederland in opdracht van Team Invasieve Exoten (Nederlandse Voedsel en Warenautoriteit), december 2019.
- Delft, J. van, J. Kranenbarg & P. Frigge, 2019. Waarnemingenoverzicht 2017-2018. Bijlage bij RAVON 73 jrg 21(2). Stichting RAVON, Nijmegen.
- Delft, J.J.C.W. van, S. Bogaerts, P. Janssen, R. Creemers, K. Joosten & F. Spikmans (redactie), 2019. Tijdschrift RAVON, jaargang 21, nummer 72, maart 2019. Stichting RAVON, Nijmegen.
- Delft, J.J.C.W. van, S. Bogaerts, P. Janssen, R. Creemers, K. Joosten & F. Spikmans (redactie), 2019. Tijdschrift RAVON, jaargang 21, nummer 73, juni 2019. Stichting RAVON, Nijmegen.
- Delft, J.J.C.W. van, S. Bogaerts, P. Janssen, R. Creemers, K. Joosten & F. Spikmans (redactie), 2019. Tijdschrift RAVON, jaargang 21, nummer 74, september 2019. Stichting RAVON, Nijmegen.
- Delft, J.J.C.W. van, S. Bogaerts, P. Janssen, R. Creemers, K. Joosten & F. Spikmans (redactie), 2019. Tijdschrift RAVON, jaargang 21, nummer 75, december 2019. Stichting RAVON, Nijmegen.
- Goverse, E., I. Janssen, J. Kranenbarg, J. Herder & K. Joosten (redactie), 2019. Schubben & Slijm, nummer 39, april 2019. Stichting RAVON, Nijmegen.
- Goverse, E., I. Janssen, J. Kranenbarg, J. Herder & K. Joosten (redactie), 2019. Schubben & Slijm, nummer 40, juli 2019. Stichting RAVON, Nijmegen.
- Goverse, E., I. Janssen, J. Kranenbarg, J. Herder & K. Joosten (redactie), 2019. Schubben & Slijm, nummer 41, september 2019. Stichting RAVON, Nijmegen.
- Goverse, E., I. Janssen, J. Kranenbarg, J. Herder & K. Joosten (redactie), 2019. Schubben & Slijm, nummer 42, december 2019. Stichting RAVON, Nijmegen.
- Janssen, I., 2019. Zoekkaart Reptielen. (2^e herziene druk) Stichting RAVON, Nijmegen.
- Stark, T., A. Julian, J. Baker, I. Kramer & I. Janssen, 2019. Creating grass snake egg-laying heaps. Stichting RAVON, Nijmegen.
- Stark, T., A. Martel, F. Pasmans & A. Spitzen-van der Sluijs (redactie), 2019. Leaflet for veterinarians: How to recognize and treat an infection with Bsal. Stichting RAVON, Nijmegen.
- Stark, T. (redactie), G. Arias-Robledo, R.L. Wall & J.R. Stevens, 2019. Poster voor SEH-congres 2019. Molecular identification and evolutionary status of the toad fly *Lucilia bufonivora* in northwest Europe. Stichting RAVON, Nijmegen.

6. RAVON-stand

25-05-2019	Vrijwilligersdag Natuur Noord-Brabant, Landgoed Bosch & Duin.
02-06-2019	Natuurdag Landgoederen zone Brummen. Thijs Schippers.
07-09-2019	Friese Vrijwilligersdag Natuur. Rolf van Leeningen & Raymond Creemers
09-11-2019	RAVON-dag, Nijmegen. Sanne Redeker, Ronald Pronk, Arnold van Rijsewijk, Jeroen van Delft, Wilbert Bosman, Marjan Verdijk, Rolf van Leeningen, Raymond Creemers
15-11-2019	Gelderse biodiversiteitsdag, Arnhem. Mick Vos & Jeroen van Delft
30-11-2019	Sovon-dag, Ede-Wageningen. Ronald Pronk
14-12-2019	FLORON-dag, Nijmegen.
19-12-2019	Symposium Biodiversiteit en Leefgebieden, Den Bosch.

7. Radio en televisie

16-04-2019	Radio 1 Spraakmakers. Discussie: Hoever kunnen we gaan met boskap. Raymond Creemers
19-04-2019	Vroege Vogels TV. Environmental-DNA-onderzoek naar vissen in de Nieuwkoopse Plassen. Jelger Herder.
20-04-2019	Gelderlander TV (en krant). Zorgen over lage aantal padden Raymond Creemers
19-05-2019	Vroege Vogels TV (Milouska Meulens). De knoflookpad in de Overasseltse en Hatertse vennen. Wilbert Bosman
07-06-2019	Vroege Vogels TV (Milouska Meulens). Zegenonderzoek naar houting en eDNA-onderzoek naar fint in de Biesbosch. Thomas Kroon & Martijn Schiphouwer
30-06-2019	Vroege Vogels Radio (07:06 h): Nederlandse slangen in gevaar door een schimmel? Tariq Stark
15-08-2019	nporadio1. Zonnebaars. Martijn Dorenbosch
26-08-2019	RTV Drenthe (11:26h): Bedreigt een schimmel Drentse slangen? Tariq Stark
20-10-2019	nporadio1/vroegevogels. Baggeren met beleid. Rémon ter Harmsel

8. Tijdschriften en kranten

Feb 2019	Het Zeepaard. Een bot van een zeeschildpad van het strand van Terschelling. Edo Goverse (genoemd, niet de auteur)
Mrt 2019	Roots. Koudbloedige dieren krijgen geen koorts. Jelger Herder
22-05-2019	De Gelderlander. Zit-ie er nog, de beekprik, na droogte van vorig jaar? Mick Vos
30-05-2019	Dagblad van het Noorden. Ook adders zoeken het zonnetje op. Rolf van Leeningen
Jun2019	Roots. Wat doet deze pad met een goudvis? Jelger Herder
Zomer 2019	Duin. Hagedissen in de duinen: winnaars en verliezers. Wie helpt mee tellen? Ingo Janssen
Zomer 2019	Nieuwe Veluwe. Favoriet dier Gladde slang. Rémon ter Harmsel
Sep. 2019	Roots. Top 10 schadelijkste exoten. Salamanderschimmel. Jelger Herder
Sep. 2019	Buit. Hoe gaat het nu echt met de paling? Rob van Westrienen
Okt 2019	Roots. Ik vond een jonge boomkikker die nogal gelig is. Hoe komt dit? Jelger Herder

9. Digitale nieuwssites

09-01-2019	NatureToday.com, Kruisingen bedreigen Antilliaanse leguaan op St. Eustatius. Tim van Wagenveld
16-01-2019	NatureToday.com, Het Naardermeer: bolwerk voor de heikikker. Edo Goverse & Raymond Creemers
17-01-2019	NatureToday.com, Europese natuurorganisaties pleiten voor behoud huidige Kaderrichtlijn Water. Rob van Westrienen
30-01-2019	NatureToday.com, Nieuw leefgebied voor kamsalamanders en grote modderkruipers. Richard Struijk & Thijs Schippers
06-02-2019	NatureToday.com, Wat gebeurt er nu onder water bij jou in de buurt? Mark Groen
08-02-2019	NatureToday.com, Tekent petitie voor schoon water. Thomas Kroon
13-02-2019	NatureToday.com, Amfibieën al vroeg uit de startblokken. Raymond Creemers
27-02-2019	NatureToday.com, Paling in de prijzen bij de Postcode Loterij. Martijn Schiphouwer
28-02-2019	Trouw.nl, door het warem weerkomt de paddentrek nu al op gang, veel eerder dan normaal. Jelger Herder
13-03-2019	NatureToday.com, 2018: niet het jaar van de slang. Rolf van Leeningen, Ingo Janssen & Jeroen van Delft
27-03-2019	NatureToday.com, Knorrende tuinkikkers en kikkerdril. Tariq Stark
02-04-2019	NRC.nl, De schimmel die kikkers uitroeit. Annemarieke Spitzen
17-04-2019	NatureToday.com, Roepende rugstreppadden. Raymond Creemers
20-04-2019	AD.nl Wetenschappers luiden de noodklok: schimmel roeit kikkers, padden en salamanders uit. (Geen naam vermeld)
24-04-2019	NatureToday.com, Impuls voor poelenbeheer werpt zijn vruchten af. Naomi Lambrixx & F. Spikmans
04-2019	BioNews, State of nature in the Caribbean Netherlands: St. Eustatius. RAVON
08-05-2019	NatureToday.com, De Aziatische modderkruiper: van Nederland naar België. Stef Houben & Naomi Lambrixx
11-05-2019	AD.nl Speuren naar vissen van weleer in de Noordwaard. (Ook in Brabants Dagblad & op de site van BN de Stem) Mick Vos
22-05-2019	Gelderlander.nl. Zoektocht naar zeldzame beekprik in Ratumse beek. Mick Vos
27-05-2019	Omroepgelderland.nl. Heeft zeldzame beekprik extreme droogte overleefd? Mick Vos
02-06-2019	AD.nl. Einde aan speurtocht naar nieuwe soorten in Biesbosch: vier verrassingen uit het Verleden. Mick Vos
05-06-2019	NatureToday.com, Gezocht: slangenhemden voor ziekteonderzoek. Tariq Stark & Annemarieke Spitzen
19-06-2019	NatureToday.com, Steuntje in de rug voor Fryske ringslangen. Tariq Stark
30-06-2019	Vroege Vogels website. Nederlandse slangen in gevaar door een schimmel? Tariq Stark
06-07-2019	NatureToday.com, Op heterdaad betrapt! Tariq Stark en Edo Goverse
17-07-2019	NatureToday.com, Kamsalamander profiteert soms van droogval, of toch niet? Rémon Harmsel & Jeroen van Delft
22-07-2019	NRC.nl, 'Plant- en diersoorten staan op uitsterven door droogte', Arthur de Bruin
31-07-2019	NatureToday.com, Jarenlange inzet vrijwilligers glasaalmonitoring beloond. Mark Groen, Sanne Ploegaert & Martijn Schiphouwer
06-08-2019	NatureToday.com, Voortschrijdend rampscenario beekvissen. Martijn Dorenbosch & Martijn Schiphouwer
15-08-2019	NatureToday.com, Verbod op zonnebaars van kracht. Jan Kranenbarg & Frank Spikmans

- 16-08-2019 RTV Drenthe website. Bedreigt een schimmel de Drentse slangen? Tariq Stark
- 28-08-2019 NatureToday.com, Glasaalintrek in 2019 een stuk lager. Martijn Schiphouwer, Mark Groen, Sanne Ploegaert & Edo Goverse
- 11-09-2019 NatureToday.com, Haring al in het Haringvliet? Doe mee aan het vissenweekend. Mick Vos, Sanne Ploegaert & Martijn Schiphouwer
- 27-09-2019 NatureToday.com, Reptielen in de crèche. Raymond Creemers
- 30-09-2019 NatureToday.com, De zeldzame beekprik terug in De Reusel. Frank Spikmans
- 04-10-2019 NatureToday.com, Benut stikstofcrisis als kans voor natuur en alle Nederlanders. M.v.v. RAVON
- 08-10-2019 NatureToday.com, Scheppen in Brabantse sloten. Mick Vos
- 09-10-2019 NatureToday.com, Nijmeegse tentoonstelling 'Waal Onder' in trek. RAVON
- 17-10-2019 RTLnieuws.nl, Steeds meer ringslangen in steden, vooral in Amsterdam flinke groei. Rémon ter Harmsel
- 25-10-2019 Omroep gelderland.nl/nieuws, Groot onderzoek naar mysterie van geknakte palingen. RAVON
- 6-11-2019 NatureToday.com, Help kikkers de winter door. Raymond Creemers
- 20-11-2019 NatureToday.com, De gladde slang is kwetsbaar in de winter. Jeroen van Riet
- 18-12-2019 NatureToday.com, Glasaal beter in beeld door uitbreiding monitoring langs gehele kust. Maurice Kooiman, Sanne Ploegaert, Jeroen van Riet, Martijn Schiphouwer & Mark Groen

10. Cursussen en workshops

14-02-2019	Herkenning en ecologie amfibieën van Oost-Brabant. IVN Gemert-Bakel. J. van Delft
25-04-2019	Workshop rapid response Bsal (expert panel, A. Spitzen-van der Sluijs, T. Stark). ZSL Mitigating single pathogen and co-infections that threaten amphibian biodiversity' symposium, London.
25-05-2019	Workshop Herkenning Brabantse amfibieën en reptielen. Brabantse Natuurvrijwilligersdag, Udenhout. J. van Delft
18-09-2019	Bijeenkomst Duurzaam slootbeheer - Collectief Rijn, Vecht en Venen (2019.151). R. Creemers
24-09-2019	Veldwerkplaats Kenniskring Natte Dooradering Alblasserwaard. R. ter Harmsel
27-09-2019	Veldwerkplaats (presentatie en velddemonstratie) Natte Dooradering It Lege Midden (2019.163). R. ter Harmsel
01-10-2019	DNAqua-net WG2-3 eDNAm Fish workshop. "Field and Laboratory Methods – Ecological Assessment", organisation and chair: J.E. Herder. Limassol, Cyprus.
29-10-2019	Incompany cursus reptielen en amfibieën Regionale Omgevingsdienst Noord-Holland Noord (2019.112). R. ter Harmsel & R. Struijk
09-11-2019	Basiscursus Reptielen, RAVON-dag, Nijmegen. J. van Delft
09-11-2019	Basiscursus Amfibieën, RAVON-dag, Nijmegen. J. van Delft
09-11-2019	Basiscursus Zoetwatervissen, RAVON-dag, Nijmegen. F. Smith
15-11-2019	Workshop Herkenning Gelderse reptielen. Gelderse biodiversiteitsdag, Arnhem. J. van Delft
19-12-2019	Workshop Herkenning Noord-Brabantse amfibieën. Symposium Biodiversiteit en Leefgebieden 2019, Den Bosch. R. Creemers
Mei 2019	Cursus Herkenning, ecologie en natuurherstel voor AERES HBO Almere, Toegepaste biologie (theorie en veldwerk). J. van Delft & M. Vos i.s.m. B-WARE en Zoogdiervereniging.

11. Excursies

04-02-2019	Startbijeenkomst 'Samen voor de Aal', Zuid-Holland. S. Ploegaert
07-02-2019	Startbijeenkomst 'Samen voor de Aal', Zeeland. S. Ploegaert
15-03-2019	Lezing en excursie amfibieënziekten en hygiëneprotocol, Bezoekerscentrum Groen Hart Leudal voor plaatselijke poelenwerkgroep Naomi Lambrixx
16-03-2019	Broeihopen opbouwen, Krimpenerwaard (WGWG Ringslangen Zuid-Holland)
23-03-2019	Broeihopen opbouwen, 't Weegje Waddinxveen (WG Ringslangen Zuid-Holland)
06-04-2019	Broeihopen opbouwen, Boskoop (WG Ringslangen Zuid-Holland)
13-04-2019	Excursie Broeihoop Vaals. N. Lambrixx & I. Janssen
21-04-2019	Rugstreepadexcursie, Korendijkse Slikken i.s.m. HWL.
26-04-2019	Boomkikker- en rugstreepaddenexcursie Meijendel.
04-05-2019	Excursie amfibieën Laarbeek. T. Stark & N. Lambrixx
04-05-2019	Excursie grote modderkruiper Groene Grens, i.s.m. Stg. Mooi Binnenveld. R. ter Harmsel
04-05-2019	Reptielen- en amfibieënexcursie Wehlse Bos.
06-05-2019	Zegenvissen, Kleine Noordwaard. Week van ons water. Sanne Ploegaert
08-05-2019	Zegenvissen, Haringvlietdam. Week van ons water. Sanne Ploegaert
19-05-2019	Visinventarisatie Esssheplaat i.s.m. HWL.
26-05-2019	Excursie amfibieën Groote Heide – Meelakkers. IVN Valkenswaard-Waalre. J. van Delft
29-05-2019	Excursies tijdens RAVON-Hemelvaartweekend Drenthe.
30-05-2019	Excursies tijdens RAVON-Hemelvaartweekend Drenthe.
01-06-2019	Excursies tijdens RAVON-Hemelvaartweekend Drenthe.
02-06-2019	Excursies tijdens RAVON-Hemelvaartweekend Drenthe.
03-06-2019	Excursie slootbeheer Waternet en Collectief Water, Land en Dijken (2019.123). Raymond Creemers
06-06-2019	Poelenexcursie Groen Hart Leudal. N. Lambrixx
06-06-2019	RAVON Zuid-Holland weekend (Afdeling Zuid-Holland)
13-06-2019	Adderweek Frankrijk, Natuurcentrum Tigouleix. (Werkgroep Adderonderzoek Nederland)
14-06-2019	Kamsalamanderexcursie Zeeuws-Vlaanderen, i.s.m. Het Zeeuwse Landschap.
15-06-2019	Reptielenexcursie Meddose veen.
15-06-2019	Visexcursie omgeving Oosterwolde. (Werkgroep Vis Onderzoek Friesland)
05-07-2019	Hagedissenexcursie Terschelling. N. Lambrixx
05-07-2019	Excursie kamsalamander Kasteel Doorwerth. R. ter Harmsel & T. Stark
06-07-2019	Poelenexcursie Groen Hart Leudal. N. Lambrixx
19-07-2019	Hagedissenexcursie Terschelling. N. Lambrixx
10-08-2019	Reptielenexcursie Deelerwoud.
10-08-2019	Vissenexcursie Haringvliet: Zoet of Zout en Sommelsdijk.
17-08-2019	Vissenexcursie Haringvliet: Scheelhoek en Zoet of Zout.
24-08-2019	Excursie De Zaag. J. Janse
24-08-2019	Reptielenexcursie Montferland.
24-08-2019	Visexcursie bij de Tongelreep. Mick Vos.
31-08-2019	Vissenexcursie Tiengemetten.
05-09-2019	Visexcursie Hooge Raam. Mick Vos.
07-09-2019	Vissenexcursie Maasvlakte en Rockanje.
14-09-2019	Visexcursie Liemers. Mick Vos.
14-09-2019	Reptielen zoeken op de Zuiderheide.
14-09-2019	Grote modderkruiperexcursie Oudlandsche Watergang bij Steenberg.
21-09-2019	Vis- en amfibieënexcursie Park Lingezegen, Elst (Gld).
21-09-2019	Vissenexcursie Hooge raam & Sambeekse Uitwatering (omgeving Boxmeer, Noord-Brabant).

- 27-09-2019 Excursies tijdens RAVON-Vissenweekend Zuid-Hollandse Delta
- 28-09-2019 Excursies tijdens RAVON-Vissenweekend Zuid-Hollandse Delta
- 29-09-2019 Excursies tijdens RAVON-Vissenweekend Zuid-Hollandse Delta
- 05-10-2019 Visexcursie kleine beek bij Zundert.
- 12-10-2019 Heikikkerinventarisatie, Texel (Werkgroep Vissen Amfibieën en Reptielen Noord-Holland).
- 12-10-2019 Vissenexcursie Oeffelse Raam bij Oeffelt.
- 19-10-2019 Vissenexcursie Dommel door Eindhoven.
- 15-11-2019 Vissenexcursie in de Nederrijn. Gelderse biodiversiteitsdag, Arnhem. M. Vos
- 23-11-2019 Vissenexcursie Fort bij Edam & De Zandbraak (Werkgroep Vissen Amfibieën en Reptielen Noord-Holland).

12. Presentaties en lezingen

- Bruin, A. de, 2019. Sneak preview. Filmpresentatie tijdens RAVON-dag. Nijmegen, 9 november 2019.
- Creemers, R.C.M., 2019. Addergebroed op laagveen. Reptielen in Easterskar 7 september, Friese Vrijwilligersdag Natuur . 7 september 2019.
- Creemers, R. Cursusavond amfibieën en reptielen voor de natuurgidsenopleiding voor het IVN Rijk van Nijmegen (ca 30 deelnemers)- Raymond Creemers. 11 april 2019
- Delft, J. van, 2019. Amfibieën en reptielen van Zuidoost-Brabant. Presentatie voor IVN Valkenswaard-Waalre, 31 oktober 2019.
- Delft, J. van, 2019. De gladde slang in de Kempen. Presentatie tijdens bewonersavond Hapert, 30 oktober 2019.
- Harmsel, R. ter, 2019. Presentatie monitoring Natte Dooradering op symposium beheermonitoring (Boeren natuur) 29 november 2019.
- Herder, J.E. & R. van Leeningen. Data from long term toad patrols show moderate decline of common toad (*Bufo bufo*) in the Netherlands. SEH 2019 20th European Congress, 3 september 2019, Milano, Italy.
- Herder, J.E. Effectiviteit van natuur vriendelijke oevers (NVO's) voor vis in het Omval-Kolhorn Kanaal. Symposium natuurvriendelijke oevers, 26 november 2019, Wageningen.
- Herder, J.E. Environmental DNA - vissen zonder net, nu en in de toekomst. Binnen sessie 20 jaar NEM, SOVON-dag, 30 november 2019, Ede.
- Lambrixx, N., 2019. Meetprogramma Sierschildpadden. Flitspresentatie tijdens RAVON-dag. Nijmegen, 9 november 2019.
- Lambrixx, N., 2019 Herkenning en ecologie van amfibieën (Naomi Lambrixx) voor IVN West-Friesland (Hoorn).
- Leeningen, R.A. van, 2019. Approaches to conserving adder in the Netherlands. Lezing in Wales (UK)
- Leeningen, R.A. van, 2019. Monitoring van reptielen, amfibieën en vissen in Friesland. Kansen voor vrijwilligers. 7 september, Friese Vrijwilligersdag Natuur
- Ploegaert, S., 2019. Kraamkamerfunctie van de Delta. Presentatie tijdens parallelprogramma Vissen op de RAVON-dag. Nijmegen, 9 november 2019.
- Schiphouwer, M., 2019. Vooruitgang in aalmonitoring. Presentatie tijdens parallelprogramma Vissen op de RAVON-dag. Nijmegen, 9 november 2019.
- Spikmans, F., 2019. Poelenbeheer voor amfibieën. Presentatie tijdens vrijwilligersdag Natuur Noord-Brabant. Landgoed Bosch & Duin, 25 mei 2019.
- Spikmans, F., 2019. Poelen.nu in Brabant, daar knapt de poel van op. Flitspresentatie tijdens Symposium Biodiversiteit en Leefgebieden 2019. Den Bosch, 19 december 2019.
- Spikmans, F., 2019. Bestrijding exotische vissen: nog één gifpijl op de boog. Presentatie tijdens Symposium Biodiversiteit en Leefgebieden 2019. Den Bosch, 19 december 2019.
- Struijk, R. 2019. Ecoduct Oud Reemst: verboden voor wolven, maar hoe zit het met de herpetofauna. Presentatie tijdens RAVON-dag. Nijmegen, 9 november 2019.
- Stark, T. Spitzen –van der Sluijs, Gilbert, M. Early Warning System chytride Noord-Brabant. Lezing bij KNNV Oisterwijk, 16 maart 2019, Oisterwijk.
- Stark, T. Spitzen –van der Sluijs, Gilbert, M. Early Warning System chytride Overijssel. Lezing bij KNNV/IVN Steenwijk , Steenwijk, 18 maart 2019.
- Stark, T. Spitzen –van der Sluijs, Gilbert, M. Early Warning System chytride Noord-Brabant. Lezing bij Staatsbosbeheer (professionals en vrijwilligers) , 19 maart 2019, Bezoekers centrum Grote Peel.
- Stark, T. Spitzen –van der Sluijs, Gilbert, M. Early Warning System chytride Noord-Brabant. Lezing bij Poelenwerkgroep Eindhoven, 25 maart 2019, Eindhoven.
- Stark, T. Spitzen –van der Sluijs, Gilbert, M. Early Warning System chytride Noord-Brabant. Lezing en excursie bij Poelenwerkgroep Brabantse Wal, 1 april 2019, Roosendaal.
- Stark, T. Spitzen –van der Sluijs, Gilbert, M. Early Warning System chytride Noord-Brabant. Lezing bij KNNV Oisterwijk, 16 maart 2019, Oisterwijk.

- Stark, T. Spitzen –van der Sluijs, Gilbert, M. Early Warning System chytride Noord-Brabant. Lezing en excursie bij poelenwerkgroep Veldhoven, 19 april 2019, Veldhoven.
- Stark, T. Spitzen –van der Sluijs, Gilbert, M. Early Warning System chytride Noord-Brabant. Lezing bij poelenwerkgroep Zundert, 20 april 2019, Zundert.
- Stark, T. Spitzen –van der Sluijs, Gilbert, M. Early Warning System chytride Noord-Brabant. Lezing en excursie bij Poelenwerkgroep Laarbeek, 4 mei 2019, Laarbeek.
- Spitzen-van der Sluijs, A., Stark. T. How (and why) to detect emerging infectious diseases? Lezing op het ‘ZSL Mitigating single pathogen and co-infections that threaten amphibian biodiversity’ symposium, 25 april 2019, London.
- Spitzen-van der Sluijs, A., Stark. T. How (and why) to detect emerging infectious diseases? Lezing op 20th European Congress of Herpetology (SEH), 3 september 2019, Milaan.
- Spitzen-van der Sluijs, A., Gilbert, M. Batrachochytrium salamandrivorans in the Netherlands: past, present and future perspectives. 20th European Congress of Herpetology (SEH), 4 september 2019, Milaan.
- Spitzen-van der Sluijs, A., Stark. T. How (and why) to detect emerging infectious diseases? Lezing op het ‘ZSL Mitigating single pathogen and co-infections that threaten amphibian biodiversity’ symposium, 25 april 2019, London.
- Spitzen-van der Sluijs, A., Stark. T, Gilbert, M. How (and why) to detect emerging infectious diseases? Lezing op Karch herpetologische conferentie, 8 december 2019, Bern.
- Zollinger, R. (redactie), A. Stumpel, T. Gent, J. Foster, D. Cogalniceanu & D. Van der Hak, 2019. Towards Important Herpetofaunal Areas (IHA's) in Europe. Poster presentation at the 20th European Congress of the Societas Europaea Herpetologica (SEH), Milan (Italy), 2-6 September 2019. Stichting RAVON, Nijmegen.

13. Natuurplaza-activiteiten

n.v.t.

14. Overig

- 16-02-2019 Landelijke dag 'Natuur in het Boerenland'.
- 25-05-2019 Vrijwilligersdag Natuur Noord-Brabant 2019. Organisatie i.o.v. Provincie Noord-Brabant, Den Bosch. Maik Janssen, Edwin Dijkhuis, Jeroen van Delft & Elze Polman.
- Juni 2019 Red onze paling. RAVON en Good Fish Foundation. (donatie van de Postcode Loterij). Visionair 13(52): 43
- Najaar 2019 Dieren in mijn tuin. Telschrift. Tariq Stark
- Najaar 2019 Stand van de natuur in Amersfoort. Met bijdragen van Jan Kranenbarg, Angela de Wild & Wim de Wild (RAVON Utrecht)
- 07-09-2019 Friese Vrijwilligersdag Natuur 2019. Organisatie RAVON, Zoogdiervereniging, Sovon Vogelonderzoek, Fryske Feriening foar Fjildbiology. Rolf van Leeningen & Raymond Creemers.
- 15-11-2019 Gelderse Biodiversiteitsdag 2019. Organisatie i.o.v. Provincie Gelderland, Arnhem. Elze Polman, Naomi Lambrixx, Jeroen van Delft & Edwin Dijkhuis.
- 19-12-2019 Symposium Biodiversiteit en Leefgebieden 2019. Organisatie i.o.v. Provincie Noord-Brabant, Den Bosch. Naomi Lambrixx, Jeroen van Delft, Elze Polman & Edwin Dijkhuis.